

Iskolai könyvtáraink helyzete és jövő feladatai

1958 őszén a párt művelődéspolitikai irányelveinek megjelenésével csaknem egy időben jött létre az Országos Pedagógiai Könyvtár, mely egyik fő feladatául az iskolai könyvtárak módszertani irányítását kapta.⁺ Az iskolai könyvtárak jelentőségére utal, hogy az irányelvek a könyvtárak fontosságáról szólva, a falusi könyvtárak mellett tétélesen egyedül az iskolai könyvtárak gyors és nagyarányú fejlesztésének szükségességéről beszélnek.

...

Az iskolai könyvtárak fejlődése semmiképpen sem jelentheti azt, hogy a területi gyermekkönyvtárak jelentősége csökkenjen. Mindkét könyvtárnak megvan a maga fontossága, csupán igen lényeges funkcióbeli eltérések vannak.

Egész problematikánk szempontjából éppen ezért rendkívül jelentős az együttműködés különböző formája. Amennyire fontos, már csak erőink szét nem

---

⁺ Az 1956/5.sz. Tvr., az un. Könyvtári törvény végrehajtási utasítása (M.M. 1956/18.sz.) kimondja, hogy "Az iskolai könyvtári hálózat központjául létre kell hozni az Oktatásügyi Minisztérium Pedagógiai Könyvtárának és a Fővárosi Szabó Ervin Pedagógiai Könyvtár egyesítése útján az Országos Pedagógiai Könyvtárat. A hálózathoz tartoznak az általános és középiskolák könyvtárai, a művészeti gimnáziumok kivételével" (NB. 1960. nyarán a felsőfoku tanító- és óvónőképzők könyvtárait is a hálózathoz csatolták.)

forgácsolása érdekében is, hogy a fölösleges párhuzamosságokat elkerüljük, annyira döntő, egész jövőnk kulturális létét érintő, azt gyermekeink fejlődésében elsőrendűen befolyásoló feladat az, hogy e téren semmit el ne mulasszunk, s a különböző funkciók ellátásához a megfelelő szervezetet, mindegyiket a maga helyén, megfelelően kiépítsük. Ha ebből a szemszögből vizsgáljuk a két könyvtár: iskolai ifjúsági és területi gyermekkönyvtárak látszólagos párhuzamosságát, igen hamar nyilvánvalóvá válik, hogy a két intézmény jellegének hasonlósága mellett is, a jelentős funkcióbeli különbségek miatt egyik a másikkal semmiképpen nem helyettesíthető.

 Mint már említettük, az iskolai könyvtár rendszeres olvasóvá neveli a gyermeket. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy valamennyi gyermekhez, azokhoz is, akik még maguktól nem igénylik a könyvet, akiknek az olvasás egyelőre nem életszükségletük, csak az iskolai könyvtár tud eljutni. Ez a gyermeket előbb vagy utóbb átadja - iskolai tanulmányai során soha teljes egészében e feladatot át nem engedve - a területi gyermekkönyvtári részlegnek, majd a közművelődési könyvtár felnőtt olvasójának.

Hogy mikor kezd vagy mikor kezdjen a gyermek a területi könyvtár olvasójává válni, az igen sok tényezőtől függ. Befolyásolja a távolság, mely az iskola és a területi könyvtár között van, befolyásolja a gyermek egyéni önállósági hajlama, de

mindenekelőtt és legfőképpen az iskolai könyvtár állományának minőségi és mennyiségi összetétele, és befolyásolja az iskolában folyó könyvtárkultúra színvonala is. Bármint álljon azonban az iskolai könyvtár, melynek feltétlenül törekednie kell arra, hogy az átlagolvasó gyermek igényeit az alsó osztályokban teljes egészében kielégíteni tudja, feltétlenül egyik jelentős feladata, hogy fokozatosan, de legkésőbb az általános iskola 6-7. osztályától kezdve szervezeten beírassa a területi könyvtárba. Csak ha ez sikerült, s az iskola könyvtárában olvasóvá nevelt gyermek tanulmányai befejezése után továbbra is a területi könyvtár rendszeres olvasója maradt, töltötte be funkcióját az iskolai könyvtár, s csak akkor mondhatjuk, hogy a gyermekből rendszeres olvasót nevelt.

A területi gyermekkönyvtár elsőrendű funkciója, hogy az iskolában rendszeres olvasóvá nevelt, mindennapi munkájában, tanulmányaiban és szabad idejében a könyvet egyaránt igénylő gyermek irodalmi érdeklődését tovább fejlessze, ellássa őt - továbbra is a gyermek életkori sajátosságait és egyéni érdeklődését a legmesszebbmenően figyelemmel kísérve - szórakoztató és népszerű tudományos irodalommal, sokkal szélesebb körben, nagyobb választékban,

az átlagolvasó gyermek igényeit messze tulszárnyalva, megfelelő olvasmánnyal. Egyet kell értenünk azokkal, akik szerencsés megoldásnak tartják, ha a "gyermek számára iskolai és gyermekkönyvtár egyidejűleg rendelkezésre áll."⁺

Az OPK e kétféle funkciót s az egymással való kooperáció fontosságát szem előtt tartva, módszertani munkájában igen szoros kapcsolatot épített ki a közművelődési könyvtárakkal, és sok kérdésben együtt működik azok módszertani irányító szervével, a KMK Módszertani osztályával. Jól tudjuk, hogy még így, közös erőfeszítésekkel is, csak hosszú évekig tartó fejlődés során oldhatjuk meg teljesen megnyugtatóan gyermekeink és ifjuságunk könyvvel való ellátásának problémáját.

Ezek a megfontolások vezették az illetékes szerveket is akkor, amikor kimondottan kísérleti jelleggel Csongrád és Borsod megyében a gyermekek könyvvel való ellátásában új rendszer bevezetésével próbálkoznak.

A problémáknak egyik csomópontja kétségtelenül a kis települések kettős ellátásának kérdése volt. Teljesen egyetértve az egy falu - egy könyvtár elvével, mely lehetővé teszi az azonos funkciót

---

⁺ Krupszkaja: A gyermekkönyvtárakról. Bp. 1960. OSEK. KMK. 28-30.p.

betöltő könyvtáraknál az anyagi erők koncentrációját, igen komoly gondot, nehéz feladatot fog jelenteni a sok vonatkozásában különböző funkciót betöltő két könyvtártípus összehasonlása. Amennyire egyértelműen csak jó eredményekhez vezethet az erők - anyagi és személyi ráfordítások - koncentrációját, annyi új problémát fog felvetni a két funkció helyes, rendeltetés szerű, egységes ellátása annál is inkább, mert az iskolai könyvtáraknál semmi körülmények között nem szabad megengedni arról a tényről, hogy azok nem önálló intézmények, hanem az iskolának szerves részei. A kísérletek két megyében - külföldi hasonló kísérletekkel egyidejűleg - az osztatlan és részben osztott, tehát kis települési, lényegében ezer lakoson aluli községekre terjednek ki. Ezeknek, a körzeti iskolák kialakulásával folyamatosan megszűnő kis iskoláknak könyvtári funkcióját a községi könyvtárak megkísérelhetik helyettesíteni. E kísérleteknél természetesen alapvető szempontként jelentkezik az, hogy a községi könyvtárat az iskola pedagógusa kezelje, illetőleg ahol ez pillanatnyilag nem lehetséges, az ifjúság könyvvel való ellátásába - külön megbízás alapján - a pedagógus is bekapcsolódjék. A kísérlet eredményei fogják eldönteni azt, hogy e kis településeknél a gyermekek könyvellátása átengedhető-e teljes egészében a községi könyvtáraknak, a kétségtelenül lényegesen nagyobb állománnyal el fogja-e

tudni látni az eddiginél magasabb szinten a községi könyvtár az iskolai könyvtárak funkcióit is. E kísérletek természetesen nem érintik a nevelői könyvtárakat, valamint a tanulók kötelező olvasmányokkal való ellátásának kérdését sem. Ezek a feladatok továbbra is minden körülmények között az iskoláknál maradnak.

Amint ezek a kísérletek is mutatják, az iskolai könyvtárak szervezeti kérdéseiben és módszertani irányításában még igen sok a nyitott kérdés, sok probléma van. Az OPK módszertani munkáját is - noha fejlődésében nézve a kérdést számos komoly eredményt tud felmutatni - nagyjában és egészében az egyre határozottabb irányba haladó utkeresés jellemzi. Nem csupán az iskolák nagy száma, s az elhanyagolás okozta pillanatnyi rossz helyzet jelent komoly problémát, de nehézséget jelent az is, hogy e területen nincsenek kitaposott utak és kipróbált módszerek. Az iskolai könyvtárak módszertani irányításához külföldről is kevés példát tudunk felhasználni, a különböző országokban szervezetileg is különböző módon oldják meg e kérdést.

...

Módszertani munkánk alapvető feladata kezdet-től fogva az iskolai könyvtárak adminisztratív munkájának egységes alapokra helyezése, a szerzeményezés irányítása és az olvasószolgálat legjobb, az iskolai könyvtárak funkcióját leghatásosabban szolgáló módszereinek kialakítása volt. Mivel eleve nyilvánvaló volt, hogy közel hétezer iskolához személyesen eljutni csak hosszú évek munkája során lehetséges, nagyon hamar rátértünk az írásbeli instruálás útjára és módszereire is. Személyes látogatásaink során tapasztalatokat gyűjtöttünk, s e tapasztalatok eredményei alapján az Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatójában igyekeztünk az elvi tartalmi munkához éppen úgy, mint az adminisztratív jellegű, a könyvtárak kezelésére vonatkozó feladatokhoz módszertani segítséget adni. A szerzeményezést alapjegyzékeink kiadásával segítettük.⁺ Az alapjegyzékek kiegészítését folyama-

⁺ V.ö.: Általános iskolai ifjúsági könyvtári alapjegyzék. Összeáll.: az Országos Pedagógiai Könyvtár Módszertani Osztálya. Bp. 1960. Országos Pedagógiai Könyvtár (Sokszorosítva): Ifjúsági könyvtárak alapjegyzéke a középiskolák számára. Összeáll.: az Országos Pedagógiai Könyvtár Módszertani Osztálya. Bp. 1960. Országos Pedagógiai Könyvtár 35 p.; Nevelői könyvtárak alapjegyzéke az általános és

tosan a Köznevelés hasábjain kéthavonta adjuk közre.

Módszertani munkánk legeredményesebb formájának azonban az 1960 elején megindított megyei és megyei jogú városok iskolai könyvtáraitra kiterjedő felülvizsgálatok bizonyultak, amikor is a megyei tanácsok művelődési osztályaival, a pártbizottságokkal, s a Művelődésügyi Minisztérium érdekelt osztályainak munkatársaival, valamint a megvizsgálandó terület megyei könyvtárosaival és - ahol ilyen már van - függetlenített könyvtárosaival összefogva, a KISZ és az Uttörőszervezet bevonásával elemezzük a terület iskolai könyvtárainak helyzetét, anyagi és személyi ellátottságát, s valamennyi illetékes szerv bevonásával készítjük el javaslatainkat a könyvtári munka megjavítására. 1962. végéig 7 alkalommal (Szolnok, Komárom, Nógrád, Somogy és Szabolcs-Szatmár megye, valamint Szeged és Debrecen megyei jogú városokban) végeztünk ilyen elemző felülvizsgálatokat. E vizsgálatok mindenütt ugrásszerűen megjavították az iskolai könyvtárak munkáját. E módszertől a továbbiakban is igen jelentős eredményeket várunk.

---

középiskolák számára. Összeáll.: az Országos Pedagógiai Könyvtár Módszertani Osztálya. Bp. 1960, Országos Pedagógiai Könyvtár, 53 p.

Módszertani munkánk sarkalatos kérdése a pedagógus könyvtárosok képzésének és továbbképzésének ügye. Szeretnénk, ha függetlenített könyvtárosaink felsőfoku könyvtáros képzettséggel rendelkeznének. Amennyiben ennek egyelőre elháríthatatlan akadályai vannak, legalább a kétéves közép-fokú tanfolyam elvégzését szorgalmazzuk. Addig is egyhetes tanfolyamokon és két-, háromnapos munkaértekezleteken igyekezünk függetlenített könyvtárosainkat legsürgősebb teendőikre elméletileg és gyakorlatban felkészíteni. Egyhetes tanfolyamra hívtuk be valamennyi függetlenített könyvtárosunkat 1960-ban, a FPSz szervezésében két alkalommal 8 hónapos tanfolyamokat rendeztünk az elmúlt esztendő során a társadalmi munkás könyvtárosainknak, s ezeknek a tanfolyamoknak sorát igyekezünk országos viszonylatban megyei, illetőleg járási szinten minél jobban kiszélesíteni. Átmenetileg folyamatosan munkaértekezleteken vitatjuk meg a legsürgősebb teendőket, elvégzendő feladatokat. Az alapfokú tanfolyamokhoz már az elmúlt év során kidolgoztuk a pedagógus könyvtárosok képzési tervét és tematikáját. Az anyagot az Iskolai Könyvtárosok Tájékoztatójában a 11-13. számokban folyamatosan közreadtuk. Tervünk, hogy legalább ezt az alapfokú tanfolyamot levelező formában

valamennyi iskolai könyvtáros elvégezze, s így elméletileg is felkészüljenek. Csak az iskolai könyvtárak feladatait, funkcióját ismerő, a könyvtárak kezelésével kapcsolatos technikai munkát helyesen el látni tudó pedagógus könyvtárosokkal oldhatjuk meg az előttünk álló nagy feladatokat.

Ugy gondoljuk, hogy ezek az intézkedések és az utolsó esztendőben bekövetkezett szemléleti változás néhány esztendőn belül meg fogja hozni a maga gyümölcsét: az oktatási törvény tükrében nagy feladatok várnak az iskolai könyvtárakra, nagy és lelkesítő feladatok, amelyeket pedagógus könyvtárosaink örömmel vállalnak. A VII. és VIII. kongresszus egységes célkitűzésének megfelelően a kulturális nevelőmunka egyik leghatásosabb eszközével: a könyvvel, az irodalommal hozzá kell és hozzá akarnak járulni az iskola tudatformáló nagy munkájához, hozzá fognak járulni annak a kulturált, egész felfogásában kommunista embertípusnak a kialakításához, mely nem is tud másképp, mint szocialista módon élni, dolgozni és gondolkodni!

V. Waldapfel Eszter: Iskolai könyvtáraink helyzete és jövő feladatai. = Az Országos Pedagógiai Könyvtár Évkönyve 1961. Bp. 1963. 58-90.p. /Részletek./

KIRSCHNER MÁRTON

XI/3

A kisebb általános iskolák tanulói könyvtárainak
átszervezése Csongrád megyében

Hosszan tartó vizsgálódások, ellenőrzések, értékelő viták eredményeképpen 1962. őszén megjelent a Művelődésügyi minisztérium 79 172/1962. számú rendelkezése, mely elrendelte, hogy két megyében (Borsod és Csongrád) a részben osztott és kislétszámú általános iskolák tanulói könyvtárainak gondozását - kísérletképpen - a tanácsi közművelődési könyvtárhálózat vegye át.

Csongrád megye művelődésügyi szervei a feladatot - mely alkalmasnak látszott egy jól ismert, égető probléma részleges megoldására - szívesen fogadták. A vállalkozáshoz az első pillanattól kezdve a legteljesebb erkölcsi támogatást nyújtották.

A központi elgondolás a kisközségekben és a tanyai iskolákban tanuló sokezer gyermek jobb könyvtári ellátását célozta. Mi Csongrád megyében ezen felül arra is gondoltunk, hogy az iskolai könyvtárak megerősítése révén újabb felnőtt tanyai lakosokat vonunk be az olvasók táborába.

Az átszervezésről úgy beszéltünk, mint olyan "kísérletről", melynek sikere egy pillanatig sem

volt előttünk kétséges.

Megyénkben az átszervezés 242 iskolai egységet érintett. Ezek túlnyomó része tanyai iskola volt, község belterületén mindössze kilencet találtunk. A számbajövő iskolai egységekben a kísérlet megindulásakor 12 757 gyermek tanult, közülük 5282 felsős. A könyvállomány 1962. szeptember 1-én 18 100 kötet volt - tehát egy tanulóra 1,6 kötet könyvtári könyv jutott. Csak a számszerű adatokat tekintve, a helyzet biztatónak látszott. Sajnos az állományrendezés során sok selejtezni való művet találtunk.

8

└─

Az átszervezés alapelveit a következőkben állapítottuk meg:

1. Az iskolai könyvtárhálózat eddig nem volt képes a tanulókat a szükséges ifjúsági irodalommal ellátni. Gazdasági lehetőségeink pillanatnyilag nem tették lehetővé, hogy a tanácsi könyvtárhálózat kizárólag saját állományát adja ki az iskoláknak, ezért feltétlenül szükséges, hogy az iskolai könyvtárak használható könyvanyaga ott maradjon az iskolákban. Elérendő cél: jusson 1 tanulóra legalább 2 kötet ifjúsági könyv, ezen belül 5 felsőtagozatos tanulóra legalább 1 kötet kötelező irodalom.

2. Az illetékes tanácsi könyvtárhálózati központoknak (járási, városi könyvtárak) minden é-

rintett iskolai könyvtár anyagát a helyszínen kellett megvizsgálniok és a szükségletnek megfelelően új könyvekkel vagy átcsoportosítással kiegészíteni-ök. A kiegészítéssel a két hálózat együttesen kezelt anyagának - minőségi és mennyiségi szempontból egyaránt - meg kellett felelnie az előírásoknak.

3. Amennyiben az érintett iskolákban eddig mindkét hálózatnak volt könyvtára, a közös könyvtárat egy pedagógus vezeti tovább, aki mint fiókkönyvtáros szerződéses viszonyban áll az illetékes községi tanáccsal.

4. A művelődési autók könyvállományának gyarapítását és állomáshelyeik telepítését úgy irányítottuk, hogy működésükkel teljessé tették az osztatlan - tanyai - iskolák tanulóinak ifjusági könyvelését.

5. Az új telepítésű - beszervezett - iskolai könyvtárakat az ifjusági könyvanyagon kívül elláttuk felnőtteknek való ismeretterjesztő, szak- és szépirodalmi könyvanyaggal, így ezek képessé váltak a közművelődési feladatok ellátására is.

6. Az átszervezett könyvtárak a tanácsi hálózat statisztikai rendszerére tértek át, de munkanaplójukat úgy vezetik, hogy belőle az iskolai statisztikához szükséges adatok könnyűszerrel kiemel-

hetők legyenek.

7. Az átszervezés eredményes lebonyolításához mintegy 10 000-12 000 kötet új, megfelelő összetételű könyvre volt szükség. A költségvetésekben rendelkezésre álló és más, beígért anyagi eszközök gondos, céltudatos beosztásával ez a probléma is megoldhatónak látszott. Az átszervezésre, illetve a könyvállomány kiegészítésére az alábbi forrásokra számíthattunk:

a) a rendes költségvetés erre a célra felhasználható hányada,

b) a földművesszövetkezeti támogatás 30-40%-a,

c) a községfejlesztési támogatás,

d) a Művelődésügyi Minisztérium támogatása,

e) a megyei tanács VB támogatása.

Az átszervezést a fenti elvek alapján hajtottuk végre. A könyvek tulajdonjogának problémája fel sem merült, az érintett iskolákból 3-4 kivételtől eltekintve nem szállították el a könyveket. Az állományt átnéztük, az avult, elrongyolódott műveket félreraktuk, a felhasználhatót a saját anyagunkkal összetéve mint egységes gyűjteményt rábíztuk a pedagógus-könyvtárosra.

Valamennyi új könyvtárossal és a művelődési

autó állomásainak megbizottjaival szabályos szerződést kötöttünk, írásba foglaltuk a jogokat és kötelességeket. Jg

Az átszervezést előre meghatározott ütemterv alapján végeztük. Ott kezdtük, ahol a tanácsi hálózatnak már jól kiépített állománya volt. Ezeken a helyeken viszonylag kisebb könyvkiegészítéssel el tudtuk érni a kitűzött célt.

A második ütemben azokat az egységeket fejlesztettük a kívánt fokra, amelyekben volt ugyan azelőtt is tanácsi könyvállomány, de nagyobb állománybővítést, kiegészítést kellett végrehajtani. Itt már nehezebben haladtunk, nem is tudtuk a második ütemet határidőre teljesíteni.

A harmadik ütemben azok az iskolák kerültek sorra, ahol eddig nem volt tanácsi közművelődési könyvtár, valamint a "nehéz" községek. Terveink szerint a teljes átszervezést 1963. VIII. 20-ig le kellett volna bonyolítani, de a közbejött nehézségek miatt az átszervezés elhúzódott november közepéig.

Az átszervezés (kísérlet) lezárását szokatlan és alkalmatlan időpontra, 1964. május 30-ra tűzték ki. Az értékelésre a nyár folyamán került sor. A Csongrád megyei helyzet a felmérés alapján sikeresen alakult. A tanulók száma ekkor 10 567 fő volt,

ebből felsős 4340 fő.

Míg megyénkben 1962. X. 1-én 127 tanyai iskolában működött tanácsi közművelődési könyvtár vagy a művelődési autó kölcsönző állomása, az értékelés időpontjában már 217 átszervezett, illetőleg összevont könyvtári egységről számolhattunk be. Közülük 209 iskolában volt elhelyezve, 8 más helyen. A 217 egységből hatnak nem pedagógus volt a könyvtárosa.

Bebizonyosodott, hogy helyesen terveztünk, és a könyvállomány fejlesztésére számbavett anyagi eszközök a gyakorlatban elegendőnek bizonyultak. 1963-ban a Művelődésügyi Minisztériumtól 300 000 forintot, a megyei tanács VB-től 220 000 forintot kaptunk erre a célra. A földművesszövetkezetektől 120 000 Ft, Kőfából közel 200 000 forint jutott a könyvbeszerzésre - a rendes költségvetésen kívül. Így az 1963. évi másfélmilliós könyvbeszerzési keretből mintegy 800 000 forintot fordíthattunk az átszervezés alapját képező könyvállomány fejlesztésére.

Ilyen anyagi lehetőségek mellett a kezelésbe vett könyvtárak állománya az értékelés időpontjáig 63 347 kötetre emelkedett, amiből gyermek- és ifjúsági irodalmi 39 556 kötet, e csoporton belül pedig 6652 kötet ifjúsági ismeretterjesztő könyv volt. Tehát egy tanulóra 3,7, illetve 6 kötet könyv-

tári könyv jutott. Az értékelés óta eltelt évben ez az arány tovább javult. A tanyai iskolai könyvtáraktól használatra átvett kötetek száma 14 683 volt.

Az eredményeket más mutatókkal is mértük. 1962. október 1-én a megyei hálózatban 38 162 beiratkozott olvasót tartottunk nyilván, közöttük 14 éven aluli 12 106 volt. 1964 október 1-én az olvasók száma 50 347 fő volt, ebből az érdekelt korosztály létszáma 21 386 olvasó. Minden kétséget kizáróan megállapítottuk, hogy az olvasólétszám növekedésének mintegy 75%-át a fiókjellegű könyvkölcsönzők, tehát - megyénk jellegének megfelelően - a tanyai iskolákban működő összevont könyvtári egységek adták.

Az átszervezés során több, előre nem látott nehézségbe is ütköztünk. Így a lebonyolítás egyik kerékkötője a szekrényhiány volt. Az átszervezés előtti, többnyire csekély iskolai könyvtári állomány elhelyezése sem történt megnyugtatóan. Ehhez hozzájött a - sokszor 200-250 kötetnyi - kiegészítés, amely már nem fért el a rendelkezésre álló szekrényekben. Ilyen dolgokra az anyagi eszközök számbavételekor nem fektettünk súlyt, így menetközben

kényszerültünk megoldást keresni.

Az átszervezés sikerét csak a pedagógusok megfelelő segítsége biztosíthatta. Nagy többségük örömmel látta a változást, a megnövekedett lehetőségeket. Nem idegenkedtek az új feladattól, a felnőttek részére való rendszeres kölcsönzéstől. Csak a tanácsi közművelődési könyvtárak bonyolult munkanaplója, a jelentési kötelezettség váltott ki bennük ellenkezést.

Nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk, hogy megyénkben az átszervezés sikerrel járt. Igazi eredményei az oktató-nevelő munka hatékonyságának növekedésében, a tanyai gyerekek - és felnőttek - látókörének, általános műveltségének gyarapodásában mutatkoznak meg. A tanácsi közművelődési hálózathoz való tartozás biztosította - és a jövőben is biztosítja - a szükséges nagyságu és összetételű könyvállományt, a működési feltételeket és a könyvtári szakmai irányítást.

Átszervezett tanyai iskolai könyvtáraink - mint közművelődési könyvtárak - egyre hatékonyabban teljesítik a kettős feladatot: megtanítani, részoktatni a gyerekeket az olvasásra, illetve felkelteni és kielégíteni a gyermekek, valamint felnőttek olvasási igényét.

A tanyai iskolák tanulói könyvtárainak átszervezése szép feladat, nehéz, fáradtságos munka volt, de az elért siker igazolja optimizmusunkat, mellyel e probléma megoldásához hozzáálltunk.

Kirschner Márton: A kisebb általános iskolák tanulói könyvtárainak átszervezése Csongrád megyében.
= Könyvtáros, 1965. 7. sz. 392-393. p.

Szné

X1/4

FABAI A YÖRÁYME'

Gyermekek a nagyvilágban...

A Salgótarjáni Megyei Könyvtár módszertani csoportjába múlt év augusztusában olyan könyvtáros került, aki a megye gyermekkönyvtárainak problémáival foglalkozik. Legfontosabb feladata a gyermekkönyvtári állomány fejlesztésének irányítása, a forgalom alakulásának vizsgálata, valamint a gyermekekkel való könyvtári foglalkozások megszervezése és gyakorlati megvalósítása volt.

A megyei könyvtár a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár gyermekrészlegeiben folyó munka megfigyelése után olyan kísérleti előadás-sorozatot tervezett, melynek lebonyolítására a nagybátonyi bányászvárosban levő gyermekkönyvtárat jelölte ki. Az előadásokra meghívta a járási illetve városi könyvtárakból a gyermekkönyvtárosokat, akik közösen megvitatták a célkitűzések megvalósítását s az előadások egyes mozzanatait. A kísérleti gyermekfoglalkozás tematikus, és 6 részből áll. Az előadás-sorozat - részben az iskolában tanultak alapján - olyan új ismereteket kíván nyújtani, amelyek meghaladják ugyan a tananyagot, ugyanakkor azonban megfelelnek a 10-14 éves koru gyermekek értelmi szintjének. Az új ismeretek nyújtása mellett könyvtári célja az ismeretterjesztő

irodalom propagálása s a gyermekek könyvtárba szoktatása. Az előadás-sorozat címe: Könyv VIT. Gyermekek a nagyvilágban.

A könyvtár hat országból "hivott meg" 1-1 képviselőt a Könyv VIT-re, az országokat babák képviselik. A babák ruházata jellemző arra az országra, amelyiket képviselik. A hat ország, amelyről az előadások szóltak, a következő: Amerikai Egyesült Államok, Egyesült Arab Köztársaság, Kuba, Német Demokratikus Köztársaság, Szovjetunió és záróelőadásként a VIT-et rendező Magyarország, illetve a Palócföld.

Az előadás tervezői szem előtt tartották - a gyermekek életkori sajátosságának megfelelően - a játékosság elvét. Ezt részben a keretjátékkal (a VIT-en résztvevő babák szerepeltetésével), részben pedig versennyel valósították meg. A versenykérdések felölelték az illető ország történelmének, irodalmának főbb mozzanatait, földrajzi, gazdasági, politikai vonatkozású kérdéseit. E vetélkedő kérdései próbálták áthidalni a bemutatásra kerülő szemelvények izoláltságát, s kialakítani a novellák, versek, zenedarabok, képzőművészeti alkotások, filmelőadások stb. egységét. Az anyag megértésének, helyes értelmezésének ellenőrzése szintén kérdésekkel történt.

Az előadás jellegénél fogva olyan politikai,

gazdasági összefüggéseket tudott feltárni a gyermekek előtt, olyan pluszt adott szemléletes módon, ami kiegészíti az iskolában tanultakat. A könyvtárosok az új ismeretek szerzését a gyermekek önálló munkájára bizzák, s csak ösztönzik őket a vetélkedőn. A gyermekek ismeretszerző munkáját a legnagyobb mértékig elősegítik. Minden előadás előtt annotált bibliográfiák készülnek számukra, s a bennük foglalt könyvek kiállító polcra kerülnek. A kiállító polcra az érdeklődés felkeltésére a könyveken kívül elhelyeznek az országra jellemző rajzokat és tárgyi dokumentumokat is.

Például: az Egyesült Államok kiállításán szerepelt egy nagy színes indián panorámakép is, amely indián táborát ábrázolt. Az Egyesült Arab Köztársaság kiállításán szfinkszról készült tusrajz, s hieroglifákkal díszített ó-egyiptomi jelenet volt. A különböző kiállításokon még MTI fotók, képes levelezőlapokból összeállított táblák, újságok, folyóiratok is szerepeltek az állandó "résztevőkön", a már említett hat ország gyermekeit képviselő babákon kívül.

Az önálló ismeretszerzés követelményét megfelelően jól sikerült megvalósítani. A versenyben az első helyért pl. egy, az iskolában jeles és egy közepes rendű tanuló harcol. A résztvevők többsége nem tartozik a jó tanulók közé, az előadásokon mégis igen magas zinvonalu felkészültséget mutattak. Az általá-

nos jellegű kérdésekre olyan pontos válaszokat adtak, ami minden várakozást felülmúlt. Például arra a kérdésre, hogy mit tudnak az amerikai függetlenségi háborúról, dátum szerint elmondták a harcok eredményeit, menetét. Ugyanilyen magas szintű tudást árultak el a kubai forradalomról s a német történelemről is.

Lipcse műemlékeinek felsorolásakor a Népek csatájának emlékművéről megemlítették Napóleon 1813-as csatáját, a Tamás templommal kapcsolatban pedig Bach szerepét, életének főbb mozzanatait.

Az eredmények alapján tehát a kísérlet sikerült, a gyerekek szívesen járnak a könyvtári előadásokra, s ezekre jól felkészülnek. A könyvtár ismeretterjesztő irodalmának forgalma olyan nagymértékben növekedett, hogy a megyei könyvtár, valamint a községi és szakszervezeti könyvtár állományából is kellett ismeretterjesztő könyveket a gyermekek rendelkezésére bocsátani.

Fábri Györgyné: Gyermek a nagyvilágban...

= Könyvtáros, 1966. 7.sz. 391-392.p.

Szné

XI/5
SARAINÉ LUKÁTY SAROLTA

Már nem gyerek - még nem felnőtt...

Örömmel olvastam N. Rác Aranka elgondolkoz-
tató cikkét (A közművelődési könyvtárak ifjúsági
szolgálatá. = Könyvtáros, 1966 július), és sok te-
kintetben egyet is értek vele. Hozzánk, gyermekkönyv-
tárosokhoz igen közelálló kérdéssel foglalkozik, hi-
szen az olvasóvá nevelés "alapozási munkája" nem fe-
jeződik be a gyermekkönyvtárban.

Nálunk, Szegeden külön ifjúsági könyvtár mű-
ködik - tudomásom szerint az országban egyedül Pé-
csett van még ilyen -, ezért bennünket különösen é-
rint ez a kérdés. Mivel azonban a tendencia a felnőtt
könyvtárakkal való egybeolvadás felé mutat, felvető-
dik a kérdés -, s ez nálunk elevenbe vág! -, hogy
egyáltalán van-e létjogosultsága az önálló ifjúsági
könyvtárnak?

A szegedi ifjúsági könyvtárban jelenleg 12 év
az alsó korhatár, a felső pedig gyakorlatilag a 20-
22 év. Az általános iskola befejezése következtében
adódó törést -, amikor legnagyobb a veszéle a lemor-
zsolódásnak! - úgy küszöböltük ki, hogy a gyermek-
könyvtárba 14 éves korig járhatnak a gyerekek, de
akinek az igényei túlnőttek a gyermekkönyvtár kere-
tein, az már 12 éves korában átiratkozhat az ifju-

sági könyvtárba. Viszont gyakorlatilag a 16. évet be-
töltő fiatalok, amint megkapják személyi igazolványu-
kat - ez a feltétele a tagságnak -, azonnal és több-
ségükben átiratkoznak a felnőtt könyvtárba. A fel-
nőtt könyvtár használata különösen érető és indo-
kolt is az egyetemi, főiskolai hallgatóknál, akik a
tanulmányaikhoz szükséges szakirodalmat többnyire
csak a Somogyi Könyvtár központjában tudják besze-
rezni.

Helyi tapasztalataink tehát az önálló ifju-
sági könyvtár létesítését nem indokolják, viszont nem
hunyhatunk szemet afőlött, hogy létezik a serdülők
korosztálya, amely tudvalevőleg a legtöbb pedagógi-
ai, lélektani felkészültséget, emberismeretet kíván-
ja meg a vele foglalkozóktól, szülőktől, pedagógusok-
tól, könyvtárosoktól egyaránt. A fiatalok forrongó
testi, szellemi világa, bontakozó önérzete, alakuló
világnézete nagyon is gondos, óvatos és tapintatos
bánásmódot követel. De azt is tekintetbe kell ven-
nünk, hogy világnézeti, testi, szellemi fejlődésük
hamarosan (20-22 éves korban) megállapodik, határo-
zott irányt vesz, egyéniségekké válnak, s ekkor már
sokkal kevésbé irányíthatók, mint az ugynevezett
serdülőkorban.

Ezt a két szempontot figyelembe véve szálllok

vitába N. Rácz Aranka cikkének a korhatárral foglalkozó részével. Véleményem szerint a gyermekkönyvtárak felső korhatárát kellene megemlíteni 16 évig - természetesen megfelelő állománybővítéssel, a "Válogatás a felnőttek irodalmából" elnevezésű állományrész alapos, főleg klasszikusokkal történő feltöltésével -, és 16 éven felül már a felnőtt könyvtár tagjai lehetnének a fiatalok, természetesen 20-22 éves korukig az ajánló polc és a könyvtáros megfelelő irányításával, amint azt Rácz Aranka cikke részletesen kifejtette. Javaslatomat alátámasztja nemcsak az a tény, hogy a nyolcadikat végzett gyerekek többnyire visszajönnek hozzánk, azzal a kéréssel, hogy egy darabig még a gyermekkönyvtárba járhassanak, hanem az is, hogy a fiatalok nem érzik "kitaszítva" magukat az általános iskola elvégzése után: megtalálják a kellő átmenetet a felnőtt irodalomhoz. A 14 életévet, mint korhatárt egyébként is elég merevnek tartom, ezt csak jelenlegi iskolarendszerünk szabja meg, de a tendencia iskolai vonatkozásban is az általános és a középfokú iskolák rugalmas összekapcsolása, mely kiküszöböli ugyanannak a tananyagnak különböző szinten történő, ám mégis kétszeri tanulását.

Itt jegyezném meg azt is, hogy a Móra Ferenc Könyvkiadó profilja szerint is körülbelül a 16. év

az ugynevezett ifjúsági irodalom határa. Ezen a koron felül már nem igénylik a fiatalok a Pöttyös, Csikos stb. könyveket, amelyek kifejezetten "a fiataloknak" íródtak, hanem fokozatosan a klasszikus és a modern irodalom felé fordulnak, amely nem jelöl meg kohatárt, "csak" olvasott, érdeklődő embert tételez fel.

Ugyancsak az elmondottak alapján találok túl magasnak a cikkben említett 26. életévet, mint az ifjúsági szolgálat felső határát. Nyugodtan kijelenthetjük, hogy a 23-24 éves fiatalok világnézete lehiggadt, egyéniségük kialakult - tehát már nem szívesen fogadnak el bármilyen irányítást -, s műveltségük alapjainak lerakását is befejezték, teljes joggal felnőtteknek tekinthetők, hiszen sokan közülük már családot alapítanak és felelős pozíciót töltenek be.

Végeredményben tehát a gyermekkönyvtár olvasóközönségéhez számítanám a 13-16 éveseket, akik még sokkal közelebb állnak a gyerekekhez érdeklődésben, tevékenységben, s főképp szellemileg, a 16-20 éveseknek pedig a legszélesebbre tárnám a kapukat, hiszen az ő érdeklődésük, problémáik már sokkal inkább hasonlítanak a felnőttekéhez.

Saráné Lukátsy Sarolta: Már nem gyerek - még nem felnőtt... = Könyvtáros, 1966. 10.sz. 585-586.p.

Szné

XI/6

GÉVAY ÁGNES

Fiatalok könyvbarát-körei a Székesfehérvári Megyei

Könyvtárban

Két könyvbarát-kör fogja össze - immár két éve - azoknak a fiataloknak táborát, akik leghüségesebb olvasói, legaktívabb tagjai könyvtárunknak. A gyermekkönyvtárban a 12-14 évesek könyvbarát-köre működik, a felnőtt könyvtárban pedig a 14-18 évesek Ifju Könyvbarát köre.

Mindkét kör tevékenységére jellemző, hogy nemcsak a számukra rendezett foglalkozásokon találkoznak a könyvtárosokkal, hanem - mint könyvtári segítők - részt vesznek a legkülönbözőbb népművelési akciókban is.

A 12-14 évesek könyvbarát-köre segítette a gyermekkönyvtárosnak a kis olvasók szélesebb táborának rendezett könyvtári délutánok, mesedélutánok és vetélkedők lebonyolításában. Segítették a szervezésben, rendezvények lebonyolításában, és gyakran színesítették műsorszámokkal a foglalkozásokat. Egy-egy alkalommal önállóan is rendeztek mesedélután a kicsinyeknek.

A kis könyvbarátok olvasójegyük mellé igazolványt kaptak. Szorgalmasan látogatták a gyermekkönyvtár ismeretterjesztő előadásait, klubfoglalko-

zásaik során pedig lelkesen jegyezgetve készültek az évvégi könyvbarát-különpróba vizsgára. Összejöveteleiken, játékosan, versenyek, vetélkedők izgalmas formájában elsajátították a katalógus használatát, és megtanulták a kézikönyvtár használatát.

A felszabadulási pályázat legjobb dolgozatait is könyvbarát-köri tagok irták. Közvetlen, őszinte hangú írásaikban tájékozott könyvbarát módjára vallottak legkedvesebb olvasmányaikról.

A gyermekkönyvek napján, július 1-én, 21-en tették le a könyvbarát-különpróbát. Pontos feleletekben beszéltek a katalógusokról, könyvfajtákról, a könyv történetének fontosabb állomásairól, és a foglalkozásokon megismert írókról, művészekről, tudósokról.

A múlt évben a legkiválóbbak - pontverseny alapján - autóbusz kiránduláson vettek részt. Az egésznapos kirándulás utvonala a következő volt: Székesfehérvár-Velence-Kápolnásnyék-Vál-Alcsut-Székesfehérvár.

Az uton a gyermekkönyvtári előadások egész sorához tudtunk szemléltetést nyújtani. Velencén a nádasok madárvilágáról hallottakat elevenítették fel, a pákozdi emlékművet messziről szemlélve pedig a sza-

badságharc csatáinak történetét. Kápolnásnyéken könyvtárunk névadójának, Vörösmartynak szülőházában jártunk, s alkalmunk volt - Agárd mellett elhaladva - Gárdonyiról is megemlékezni. A váli völgy és a váli erdő természeti szépsége ugyancsak irodalmi műveket hozott életközelség a kis könyvbarátok számára. Szeretettel emlékeztek Vajda Jánosra a váli emlékműzeumban. Az erdőben játékokra, sétára is volt idő. A legnagyobb élményt talán mégis az alcsuti arborétum és a park mellett táborozó Homoki Nagy István híres állatait jelentették.

Ehhez hasonló kirándulást ez évben is rendezünk a kis könyvbarátoknak. Egyik programja, a Városunk története című előadás-sorozathoz kapcsolódva, a táci szabadtéri múzeum megtekintése lesz.

A gyermekkönyvtárból kinőtt olvasókat minden évben ünnepélyes keretek között irjuk át a felnőtt könyvtárba. A gyermekkönyvtár aktív közössége után a felnőttek között sem maradnak magukra a fiatalok. Átiratkozásuk után hamarosan megkapják a 14-18 évesek Ifju Könyvbarát Körének jelentkezési lapját. Az iskolai év kezdetén az iskolákban és iparitanuló intézetekben is propagáljuk a kör vázlatos programtervezetét, amelyet véglegesen csak az alakuló ülésen, a résztvevőkkel együtt állítunk össze. Így azo-

kat a könyvbarátokat is körünkbe tudjuk hívni, akik vidékről, vagy más városokból jöttek Székesfehérvárra.

1964-ben 6 előadáson a megye irodalmi hagyományával ismerkedtek a kör tagjai. Klubfoglalkozásaik során pedig a város és a megye mai irodalmával, kiemelkedő kiállításaiival, színházi előadásaival foglalkoztak. Vitatkoztak a helyi írók "Élő folyóirat" estjein hallottokról, az István Király Múzeum tárlatairól. A könyvtár bemutatta a helyismereti gyűjteményeinek legérdekesebb dokumentumait is. A viták, megbeszélések elmélyítésére olvasótervek, kis ajánlóbibliográfiák és kiállítások szolgáltak.

1965-ben könyv- és könyvtártörténeti előadásokat tartottunk számukra könyvtáros előadókkal. Az előadásokat követő klubfoglalkozások misora azonban igen változatos volt. Itt néha el is tértünk eredeti terveinktől a pillanatnyi érdeklődés és hangulat szerint. Az olimpia időszakában pl. Tokióról beszélgettünk és képeket is vetítettünk. Máskor a verslemezhallgatási programot zenehallgatással bővítettük. A klubfoglalkozásokat használtuk fel arra is, hogy a Könyvtári Esték előadásaira, író-olvasó találkozói-ra felkészüljünk. A Könyvtári Estékre az Ifjú Könyvbarátok is hivatalosak. Segítenek a székek elrende-

zésében, az olvasók nevében ők köszöntik a meghívott előadót.

Az elmúlt év egyik estjén Vadász Ferenc, a Népszabadság munkatársa beszélgetett az olvasókkal. A fiatalok előtte az ujságok, folyóiratok társadalmi szerepével és hatásával foglalkoztak. Így, anélkül, hogy a felszólalásokat előre megbeszéltük volna, igen jó irányban indították meg a hozzászólások, kérdések sorát.

Ugyanigy a fiatalok aktivitása alakította ki az ez évben, a város felszabadulásának napján megrendezett Lányi Sarolta-est hangulatát is. A fiatal könyvbarátok, akik között technikai tanuló, ipari tanuló, gimnazista és dolgozó fiatal egyaránt található, előre megismerkedtek városunk szülöttének, Lányi Saroltának munkásságával. Ismerték helyét a nyugatosok táborában, tudtak emigrációjáról, ismerték műfordításait. A felnőtt hallgatóság között egy csoportban foglaltak helyet, meghatott szeretettel figyelték a költő szavait, s ők voltak a leghozzáértőbb kérdezők.

Klubfoglalkozásaikat a kölcsönző könyvtárak vezették. Fáradságos és sok izgalommal járó munkájuk jutalma volt az öröm, hogy a fiatalok minden esetben érdeklődéssel forgatták a számukra előkészí-

tett könyveket, s hogy a kölcsönzőben és az olvasóteremben kérdéseiken megfigyelhettük a számukra összeállított ajánlójegyzékek hatását. - A jövőben nemcsak a gyermek-könyvbarátokkal, hanem a 14-18 évesek klubösszejevetelein is többet foglalkozunk majd a könyvtárhasználat gyakorlati problémáival. Szeretnénk számukra is, az életkori sajátosságoknak megfelelő, kötetlen, játékos foglalkozásokat rendezni a katalógushasználat és a kézikönyvek használatának köréből. A tervek között továbbra is szerepel majd a vers- és zenehallgatás lemezről, filmvetítés és felolvasó esték.

Ügyelünk arra, hogy a könyvtári csoportos foglalkozások ne tévedjenek az iskolai szakkörök területére. Városunk középfoku tanintézeteiben kiváló szakkörök, irodalmi színpadok működnek. Ifjúságunk évről évre számot ad tudásáról a tanulmányi versenyeken, a Helikoni ünnepségeken, a Ki mit tud vetélkedőkön és egyéb kulturális seregszemléken. Mi könyvtári eszközökkel szeretnénk elmélyíteni a fiatalok önművelési, tájékozódási és alkotó tevékenységét. Olyan ismereteket kívánunk nyújtani, amelyeket csak a könyvtár nyújthat, és segítséget akarunk adni a tanulás, önművelés és a kutató munka

módszereinek elsajátításához.

Ha célunkat sikerül megvalósítani, olyan felnőtt olvasókat nevelünk, akik már nem csupán "könyvkölcsönzőnek" vagy "újságot olvasónak" tekintik a könyvtárat, hanem a kultúra, az ismeretszerzés és nemes szórakozás legfőbb központjának és alapjának.

Gévy Ágnes: Fiatalok könyvbarát-körei a Székesfehérvári Megyei Könyvtárban. = Könyvtáros, 1965. 9. sz. 541-543.p.

Szné

KISS ISTVÁN

SZOT Elnökségi határozat
a szakszervezeti könyvtárak munkájáról

A Magyar Szakszervezetek XIX. Kongresszusának határozata értelmében a SZOT Elnöksége 1958. április 26-án foglalkozott a szakszervezetek kulturális tevékenységével és ezen belül - első helyen - a könyvtárhálózattal, mint a nevelőmunka legfontosabb, leghatékonyabb eszközével. Minthogy maga a kulturális munka igen sokrétű, nem közömbös a sorrendiség kérdése. Befolyásolja az egyes területekkel való foglalkozás intenzitását, a ráfordított anyagi eszközök mértékét, a vele foglalkozóknak nyújtott anyagi és erkölcsi megbecsülést. Nyilvánvaló, hogy különösen meg kell becsülni azokat a területeket, amelyek a legtöbbet tehetik a munkások, dolgozók műveltségi színvonalának emeléséért. Az Elnökség határozata ezt a sorrendi vitát - mert vitatott kérdés volt - eldöntötte az általános és szakmai műveltséget legjobban segítő könyvtármunka és az ismeretterjesztés javára.

Az Elnökség határozata, amely egyuttal érvénytelenítette a könyvtármunkára vonatkozó összes korábbi határozatokat, az olvasótábor állandó nö-

velését továbbra is előírja, mégpedig nemcsak az üzemek, hivatalok, intézmények dolgozói, hanem a hozzátartozók köréből is. A művelődési házakban, lakóterületen működő, azaz üzemen, intézményen kívül levő könyvtárak azonban csak abban az esetben kölcsönözhetnek a terület lakóinak, ha könyvállományuk nagysága ezt lehetővé teszi és a legközelebbi állami könyvtár nem képes az igényeket kielégíteni.

Az utóbbi években eléggé elterjedt üzemi könyvtáraink körében az a nézet, hogy maga a jó könyv a legjobb propaganda, másrészt a csökkentett anyagi keretek nem teszik lehetővé nagyobb mennyiségű könyv vásárlását, ezért nem helyes új olvasókat szervezni. Mindkét érvelésben van igazság, mégsem lehet ezzel egyetérteni. A könyvtár népszerűsítése mindig szükséges. Az állandó olvasók ugyanis nem használják a teljes anyagot. A kezdő olvasó számára pedig az egész állomány új. Ezért tartja fontosnak a határozat a könyvek szóbeli és írásos népszerűsítését, gondos ajánlását. A könyvtárosok használjanak fel minden eszközt a cél érdekében, rendezzenek irodalmi esteket, ankétokat, kiállításokat, készítsenek ajánló jegyzékeket, izléses plakátokat stb.

— | 9

A határozat egyik pontja foglalkozik a szakirodalom népszerűsítésével és előírja, hogy: "A szakszervezeti könyvtárosok az eddiginél sokkal nagyobb gondot fordítsanak a szakkönyvek propagálására. Ennek érdekében működjenek együtt a műszaki könyvtárakkal a szakkönyvek népszerűsítésében, ismertetésében". Itt igen sok a tennivaló. Köztudomásu, hogy a munkások nagyobbik része nem olvassa, nem ismeri szakmája irodalmát. Ebbe semmiképpen sem szabad belenyugodnunk. A technikai fejlődés hihetetlen gyors üteme egyre magasabb szakmai műveltséget kíván. Jelentkezik ez a tőkés országokban is, de a szocializmust építő országokban sokkal többről van szó. Mi nemcsak utolérni akarjuk a legfejlettebb kapitalista országokat, vagy lépést tartani velük, hanem felülmulni őket, hiszen nálunk nem hatnak a kapitalizmusra jellemző gátló tényezők. Az üzemek kollektív munkás-irányítása, az üzemi tanácsok érdemleges beleszólása az irányításba, az ellenőrzés reális alapja csak a szakmailag és közgazdasági szempontból is képzett munkásokkal képzelhető el. - Sajnos, könyvkiadásunk sem segítette a fenti célok eléréséhez könyvtárosainkat olyan mértékben, mint kellett volna. Bizonyára több haszon származott volna az 1956 előtti könyvkiadásból, ha a sok ala-

csony színvonalu, hatalmas példányszámban közreadott szépirodalmi könyv helyett ezzel a kérdéssel többet törődünk. Könyvtáraink a határozat értelmében a maguk erejéből és a műszaki könyvtárak segítségével minden lehetőt megtesznek a munkásosztály szakmai műveltségének emeléséért. Ehhez kapcsolódik a határozatnak az a része is, amelyik fokozottabb gondoskodásra hívja fel az üzemi bizottságok figyelmét és előírja, hogy "...tájékoztatassák a könyvtárosokat az üzem, intézmény politikai és gazdasági feladatairól". Az üzemi, szakszervezeti könyvtár tehát nem különálló, hanem szerves része az üzemnek, intézménynek, vállalatnak és közvetett formában részt vesz mind a politikai, mind a gazdasági célok megvalósításában.

OT

Az 1955-ös könyvtári határozat óta nem fejlesztettük számszerűleg a szakszervezeti könyvtárakat. Ez helyes volt és a jelen határozat sem írja elő a számszerű fejlődést. A hálózati elv a gyakorlatban bizonyította be, hogy olyan korszerű szervezési forma, amely tartalmi szempontból hoz eredményt. Az tehát a következő évek feladata, hogy országosan be kell fejezni a hálózatok kiépítését, - most már vidéken is. A központi könyvtárak azonban csak akkor tölthetik be szerepüket,

ha a könyvcserén, beszerzésen kívül megvalósítják a határozat azon pontját is, amely szerint "A központi könyvtárak a hozzájuk tartozó kisüzemek könyvtárosainak oktatói és módszertani segítői legyenek". Nyilvánvaló, hogy ilyen sokrétű munka még a jól képzett könyvtárosoknak is nehéz feladatot jelent. Ezért nemcsak javasolja, hanem kötelezővé teszi a határozat a Könyvtári Tanácsok szervezését, amelyek segítséget adnak "Az olvasószolgálatához, könyvbeszerzéshez és a könyvtár technikai munkájához". Nyugodtan mondhatjuk: nincs is semmi akadálya tanácsok szervezésének. Ahol jól fogtak hozzá a szervezéshez, ott hasznosan működnek a tanácsok. Hogy mégis olyan kevés könyvtár mellett működik tanács, annak legfőbb oka a könyvtáros nemtörődömsége vagy tulzott önbizalma. Ezen a magatartáson pedig lehet változtatni. Jg

Továbbra is érvényben marad az 1955-ös határozat azon pontja is, hogy "Új, önálló könyvtárakat csak az illetékes szakszervezet előkérésének engedélyével lehet létrehozni, amennyiben annak feltételei megvannak". A meglévőkről pedig pontos nyilvántartást kell vezetni. Itt találunk utalást a Szakszervezetek Megyei Tanácsai mellett

szervezendő szakmaközi könyvtárakra is. Az Elnökség helyesli ilyen könyvtárak szervezését és - anyagi erőinkhez mérten - minden megyében hozunk létre szakmaközi könyvtárat a következő években. Eddig a meggyőzés eszközével kapcsoltuk be az üzemeket a hálózatba. Azt a módszert követjük a jövőben is. De ha minden érvelés ellenére egymásik alapszerv vezetősége oktalanul elzárkózik a csatlakozástól és ezzel gátolja a jobb könyvtár-munka végzését, most az Elnökség határozata értelmében kötelezzük a csatlakozásra.

Változatlanul nehézségekbe ütközik a határozat azon részének végrehajtása, amely az ifjúsági és gyermekkönyvtárak létrehozásával foglalkozik. Külön ifjúsági olvasótermek létesítése a jelenlegi, általánosnak mondható helyiséghiány miatt majdnem lehetetlen. Azt azonban minden nagyobb (1500-2000 kötetesnél nagyobb) könyvtárban meg lehet valósítani, hogy az ifjúsági irodalom külön legyen választva és gondosabban fejlesszék. Könyvkiadásunk vezetői előtt eléggé ismert, hogy kevés az ifjúsági könyv, reméljük, hogy a jövőben egyre több fog megjelenni belőlük. Minél többet

vásároljanak meg könyvtárosaink a rendelkezésre álló pénzüsszegekből. Csak így tudjuk végrehajtani a határozat másik fontos részét: az ifjumenek bevonását az olvasótáborba. Ebben együtt kell működni a KISZ-szel. A KISZ-szervezeteknek egyébként egyik legszebb feladatuk lehet a fiatalok között végzett nevelőmunkában felhasználni a könyvet, rendszeres olvasóvá nevelni az ifjúságot.

Meglehetősen rossz volt az üzemi könyvtárak állományának összetétele, részben a könyvkiadás, részben a szakszervezeti szervek, a könyvtárosok hibájából. Az utóbbi két évben igen öröndetes a változás. A határozat arra figyelmeztet: a jövőben nem szabad az olvasók igényeitől, érdeklődési körétől függetlenül gyarapítani az állományt. Mindig a közművelődési célokat kell figyelembevenni, tehát elsősorban szépirodalmat, ezen belül a hazai és külföldi klasszikusokat, mai műveket, ifjúsági irodalmat, ismeretterjesztő és alapfoku szakkönyveket, társadalomtudományi anyagot kell beszerezni.

Foglalkozik a határozat a könyvtárosokkal is. Szüntelenül emelni kell szakmai és általános műveltségüket. Középfoku végzettség nélkül nem le-

het valaki főfoglalkozásu könyvtáros. Ha nem rendelkezik legalább középiskolai végzettséggel, utólag kell megszereznie azt. Kivételt képez az a néhány könyvtáros, aki 8 általános iskolával rendelkezik, de most végzi a kétéves könyvtáros levelező tanfolyamot és azok az 5-6 éve könyvtárosként működő dolgozók, akik magasabb iskolát nem végeztek, de eddigi munkájukkal bebizonyították hozzáértésüket. (Főleg az egyszeri munkásból lett könyvtárosokról van itt szó.)

Végül az állami hálózattal való együttműködésről szól a határozat és felkéri a Művelődésügyi Minisztériumot, hogy: "...adjon hathatós segítséget az üzemi könyvtárak módszertani problémáinak megoldásához, a könyvtárosok oktatásához és a mezőgazdasági üzemek könyvtármunkájának megjavításához". Felhívja a figyelmet A KÖNYVTÁROS-
nak a felhasználására és a szakszervezetek feladatává teszi alap terjesztését.

Első ízben szögezte le az Elnökség határozatában is, hogy az állam kulturális irányító szerepének megfelelően a szakszervezeti könyvtárak

működését állami rendeletek is szabályozzák, mindenekelőtt az 1956-os könyvtári alaprendelet.

Az eddig elmondottakat összefoglalhatjuk azzal, hogy az Elnökség határozatának lényege a jól szervezett és irányított hálózat kiépítése, képzett, hozzáértő könyvtárosok foglalkoztatása, az igényeknek megfelelő könyvállomány kialakítása - mindez a munkások, a dolgozók szakmai és általános műveltsége emelésének érdekében.[†]

[†]A Határozat előreláthatólag a Szakszervezeti Értesítő júliusi számában jelenik meg.

Kiss István: SZOT Elnökségi határozat a szakszervezeti könyvtárak munkájáról. = A Könyvtáros 1958. 7. sz. 484-485. p.

Szné

Az építőipari üzemek jobbkönyvtármunkájáért

Építőiparunk az elmúlt két évben - az ötéves terv első két évében - hatalmas, soha nem látott fejlődésnek indult. A sztálinvárosi, inotai, kazincbarcikai építkezések, a budapesti munkáslakások hossza sora, mind ezt bizonyítják. Az építők egyre fokozódó lendületét nagy mértékben segítette és fejlesztette kibontakozó kulturforradalmunk és ezen belül a könyvtármunkánk is. A könyvtármunka területén az elért eredmények mellett megmutatkoztak a növekedés nehézségei is. Az ebből eredő hibák kiküszöbölése döntő feladat építőiparunk kulturmunkájában. Az építőiparban ugyanisnapról napra százával és százával érkeznek az új munkaerők, akik részben faluról, részben a városi kispolgárság különböző rétegeiből jönnek. Ezek az új munkavállalók még nem érzik át elégé a szocializmus építésének örömét, még nincsenek áthatva azzal a forradalmi lendülettel, amely egyébként ma már ipari munkásaink tizezreit jellemzi. Mindamellet jelentős tényező még az is, hogy az új dolgozók nagy többsége az építkezések környékén épült munkásszállásokon lakik és munkaidejük leteltével elég sor kitöltetlen szabadidő áll rendelkezésükre.

Ha mindezeket tekintetbe vesszük, akkor értjük csak meg igazán, hogy ezeknek az új munkavállalóknak életében, öntudatának formálásában, az építőipar megszerettetésében, a munkafegyelem megjavításában, milyen nagy szerepet játszik a könyv.

A Népművelési Minisztérium könyvtárosztálya elhatározta, hogy tudományos könyvtárak munkatársainak közreműködésével segítséget nyújt az építőszakszervezetnek az építőipari üzemek könyvtármunkájának alapos vizsgálatával. Ennek érdekében három-háromtagú brigád meglátogatta a kazincbarcikai, az inotai építkezés, a békécsabai, az ujlaki és a bécsi-uti téglagyárak könyvtárait és tanulmányozta a könyvtárakban folyó politikai munkát, a könyvállomány összeállítását, az olvasómozgalom fejlődését, a könyvtárosok munkáját.

A brigádok célkitűzése az volt, hogy a vizsgálat során szerzett jó tapasztalatokat általánosítva, utat mutasson a gyengébben működő könyvtáraknak, s a tapasztalt hibák megvilágításával felhívja az építőipari üzemek könyvtárosainak figyelmét a hiányosságok kiküszöbölésére.

Az építkezések könyvtárainak fejlődését mutatja a könyvállományok állandó gyarapodása. A fokozottabb növekedést gátolja, hogy az üzemek kivétel

nélkül kevesebbet költenek könyvtárfejlesztésre, mint a SZOT által dolgozóként megállapított havi 1 Ft. Például a békéscsabai és ujlaki téglagyárban is csak dolgozókként 50 fillér van előirányozva a könyvtárfejlesztésre, vagy például Kazincbarcikán az 1952. évben még egyáltalán nem vásároltak könyvet. A SZOT által megállapított összeg felhasználásával kapcsolatban az üzemi bizottságok a magas szociális terhekre hivatkoznak. Az eddigi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy az erre való hivatkozás mögött legtöbbször a kultúra más területeinek a túlzott és ezért helytelen előtérbe helyezése mutatkozik meg. Ennek oka a könyvtármunka jelentőségének lebecsülése. A lebecsülésben pedig nagy szerepe van annak, hogy a funkcionáriusok nagy része nem olvas.

A meglátogatott üzemek könyvállományának összetétele a központi könyvtárakban megfelel a SZOT határozatában előírtaknak, a szakkönyvek kivételével, amely seholsem éri el a megállapított 10 százalékot. A szakkönyvellátásban észlelt hibák jelentősége megsokszorozódik az építőiparban, ahol a könyvtáros feladata lenne a szakkönyvek útján megismertetni és megszerettetni a szakmát az új munkásokkal. A felülvizsgált könyvanyagban a magyar iro-

dalom klasszikusai, az új magyar költők és írók kévéssé vannak képviselve.

Súlyosabb hiányosságokat tapasztaltunk a fiókkönyvtárak könyvállományában. Ennek oka, hogy a könyvtárak adminisztrációja hiányos és nem tudják áttekinteni a könyvállományukat, nem tudják tervszerűen szétosztani a könyvanyagot a fiókkönyvtáraknak, illetve szálláskönyvtáraknak. Például a barcikai erőmi fiókállománya alig tartalmaz szakkönyvet, a Makadám utépitőnél viszont az állománynak több mint felét szakkönyvek és ideológiai művek teszik ki.

A könyvanyag összetételében megmutatózó hiányosságok legfőbb oka az, hogy a könyvek beszerzése válogatás nélkül történik. Könyvtárosaink még nem használják a könyvjegyzékeket és árjegyzékeket. A könyvkiválasztást sokszor a könyvek külső formája, tetszetős volta dönti el és ugyanakkor az üzemi jellegét a beszerzésnél nem veszik figyelembe.

A könyvek megóvásánál még sok a kivánni való. Kazincbarcikán például 412, Inotán 300 könyvvel nem tudtak elszámolni. Könyvtárosaink még nem harcolnak eléggé a hanyag olvasók ellen. Ebben a munkában még nem használják fel az üzemi háradót, üzemi sajtót, faliújságokat és nem küldik el idejében a

szükséges felszólításokat a hanyag olvasóknak.

Jó kezdeményezésekkel talákoztunk a felülvizsgálás során: Kazincbarcikán, ahol az egyik könyvtáros, Jurecskó Magda sorra járja a késedelmes kölcsönzőket, vagy a kazincbarcikai vizierőmnél, ahol a vállalatától távozó dolgozó egy sokszorosított cédulán azt is köteles igazolni, hogy nincs tartozása a könyvtárral szemben.

A SZOT könyvtárosok függetlenítéséről szóló határozatának a felülvizsgált és érdekelt üzemek nem mindegyikében szereztek érvényt és ahol a függetlenített könyvtárost beállították, ott nem a legalkalmasabb személyt választották ki. Ennek oka az, hogy az üzemi bizottságok egyrésze még mindig lebecsüli a könyvtármunka jelentőségét, még mindig csak technikai és adminisztrációs feladatnak látja, amelyhez nem fontos a politikai és szakmai képzettség. A meglátogatott üzemek könyvtárosi munkájukhoz eddig nem sok segítséget kaptak. Kazincbarcikán azt panaszolta a könyvtáros, hogy eddig még nem látták el a legelemibb instrukcióval sem, még soha megbeszélésre nem hívták és munkáját felül nem vizsgálták.

Lenin elvtárs azt tanította, hogy a könyvtár büszkeségét és hírnevét nem abban kell látni, hogy mennyi könyvritkaságot mondhat magáénak, hanem

abban, hogyan forognak a könyvek a nép között, hány olvasót szerzett a könyvtár.

A felülvizsgált könyvtárakban az összes olvasók számát nem lehetett megállapítani. Az azonban, hogy a dolgozóknak a könyvek iránti érdeklődése fokozódott, a részadatokból is kitűnt. Például a kazincbarcikai erőműnél minden ötödik dolgozó, a szénosztályozásnál minden harmadik dolgozó olvas. Az erőműnél október óta 1-1 olvasó 2-3, a szénosztályozónál 4 könyvet olvasott el. Vagy pl. a békéscsabai téglagyárban, ahol tavaly még csak a dolgozók 2 százaléka olvasott, az idén már 20 százaléka olvas. Az olvasók száma a dolgozók számához viszonyítva még mindig nem kielégítő. Sok még a porosodó könyv. Ennek elsősorban az az oka, hogy a könyvtárosok nem használták fel eléggé a különböző módszereket, a könyv és a könyvtár propagálására.

A hiányos adminisztráció miatt az olvasók megoszlásának megállapításához sem állt adat rendelkezésünkre. Becslés alapján megállapítottuk, hogy főleg a fiatalok olvasnak. A fiu- és leányolvasók közötti arányszám megfelel az építkezésen dolgozó fiatalok, nemek szerinti megoszlásának. A különbség az, hogy a lányok a szépirodalmi könyveken kívül egyebet alig olvasnak. Az utóbbi nagyon érdekes je-

lenségre a DISZ szervezetek feltétlenül figyeljenek fel.

A dolgozók a szépirodalmi könyvek közül legszívesebben a könyvi olvasmányokat keresik. Nagy keletük van a meséknek is. Az ismeretterjesztő és szakirodalom iránt is megvan az érdeklődés és ahol van, ott olvassák is. Pl. a barcikai erőműnél március hónapban 83 könyvek kölcsönöztek ki. Ebből 20 ismeretterjesztő volt. Még jobb az arány a szénleosztónál, ahol 74 kikölcsönzött műből 24 volt ismeretterjesztő.

Megállapítható, hogy a dolgozók szeretik a kalandos, izgalmas könyveket; a Makadám utépitőnél a Gyilkosok c. könyv a legolvasottabb. Tapasztaltuk, hogy a könyvforgalom mindig akkor mutatott emelkedést, amikor a könyvtárba új könyvek érkeztek. Ebből az a tanulság, hogy a könyvtárosoknak a könyvbeszerzést havonként, folyamatosan kell eszközölniük, nem pedig a negyedévi beszerzési keretet a negyedév végén, utolsó pillanatban egyszerre elvásárolni.

A könyvtárak és a könyvek propagandája

Ahhoz, hogy a könyvtár az olvasókat megszerze és a megszerzett olvasókat megtartsa és, hogy a könyveket tényleg a kulturális, szakmai és politi-

kai színvonal emelésének szolgálatába állítsa, feltétlenül szükséges, hogy a könyvtárosok felhasználják a különböző módszereket a könyv és a könyvtár propagandájára. A felülvizsgálat során azonban azt tapasztaltuk, hogy a könyvtári munka leggyengébb pontja a könyvpropaganda. A jó könyvtárosok és az irányítás hiánya miatt egyelőre az olvasókkal való rendszeres foglalkozásról beszélni sem lehet. Az olvasók saját ösztönükre és spontán érdeklődésükre vannak utalva. A könyvtáros működése abban merül ki, hogy a jelentkező igényeket mechanikusan kielégíti. A könyvtárosok nagyrészt megelégednek a személyes propagandával, ami eredményes ugyan, de a hatóterülete kicsiny. Egyéb propagandának csak nyomával találkozunk. Nem láttunk röplapokat, jegyzékeket, hirdetményeket a könyvtárról, illetve a könyvtár könyveiről. Könyvkiállítást sem rendeznek könyvtárosaink, pedig a könyvkiállítás a könyvek propagandájának jól bevált eszköze. Egyedül Kazincbarcikán beszéltek arról a dolgozók, hogy a könyvtár megnyitását megelőzőleg plakátok voltak kifüggesztve. Könyvtárainknak feladata lenne, hogy állandóan felhívják a figyelmet magukra, újból és újból hangsúlyozzák, hol található könyvek, mikor vannak kölcsönzési órák.

A szóbeli propaganda területén vannak már kezdeményezések, pl. találtunk olyan üzemet, ahol az üzemi hiradót már felhasználták a könyv propagandájára. A békéscsabai téglagyárban pedig olyan jól sikerült irodalmi estről számoltak be, amelyen 1200 dolgozó vett részt. Jelentős eredményt értek el az üzemek a könyveknek az olvasókhoz való eljuttatása terén. A nagy építkezéseknél a könyveknek kb. 50 százaléka már szállásokon, műhelyeken létesített könyvtárakban áll a dolgozók rendelkezésére.

Megállapítható, hogy az olvasók számának gyarapodása elsősorban ezeknek a szállás- és fiókkönyvtáraknak köszönhető. Ezt a lehetőséget még nem mindenütt aknázták ki eléggé, pl. a bécsiuti téglagyárban van olyan 84 férőhelyes szállás is, ahol nincs könyvtár.

A meglátogatott könyvtárak aktivái még nem ismerték fel azt, hogy nekik milyen nagy szerepük van a dolgozók szakmai nevelésében. A könyvtáraknak minden eszközt fel kell használniok, a műszaki tartalmu könyvek terjesztése érdekében. El kell juttatniuk a könyveket a műszaki köröknek, a továbbképző tanfolyamoknak stb. A könyvtárosoknak arra kell törekedniök, hogy a könyvek segítségével emelkedjék a dolgozók szakmai tudása.

A hibák kijavítása egyik alapvető feltétele a jó munkának

Az építkezéseken könyv van már szép számmal és a további fejlődés lehetősége is biztosítva van. Az olvasók részéről az érdeklődés megvan, sőt állandóan fokozódik. Nagy eredmény, hogy a könyv már eljut azokhoz is, akik még eddig soha nem olvastak. Az építkezéseken óriási lehetőség az, hogy az olvasáshoz szükséges idő is megvan. A könyvtárosok között igen alkalmas elvtársakat találtunk, és ahol nem megfelelő a könyvtáros, ott is megvan a lehetőség kicserélésére. A könyvtárak azonban még nem nyújtanak céltudatosan elég segítséget a dolgozók ideológiai neveléséhez, a szakmájukhoz vágó gyártási technika elsajátításához. Nem segítik eléggé a klerikális reakció elleni harcot (ez utóbbi abban nyilvánul meg, hogy a természettudományos könyveknek jóformán nincs is propagandájuk).

Hiányzik a segítség a helyi pártszervezetek, szakszervezetek és tanácsok részéről. A helyi pártszervezetek, szakszervezetek még nem ismerték fel annak jelentőségét, hogy a könyv a legjobb segítőtárs a munkában és az ellenség elleni harcban. Ez a felismerés az alapja annak, hogy nem veszik igénybe a könyvtárak segítségét, az üzemek gazdasági

és politikai feladatainak megoldásához. A hibák kijavításához és a további feladatok végrehajtásához szükséges, hogy könyvtárosaink tudatában legyenek annak, hogy a könyvtármunkának éles fegyvernek kell lennie abban a harcban, amelyről Lenin elvtárs írt. Szükséges a proletárdiktatura talaján hosszadalmas harcokban átnevelni magukat a proletárokat is, akik a kispolgári előítéletektől nem egyszerre szabadulnak meg, nem csodával, nem a szüzanya parancsára, nem valami jelszó, határozat, dekrétum parancsára, hanem a kispolgári tömegbefolyás ellen folytatott fáradtságos tömegharc révén.

Kondor Istvánné: Az építőipari üzemek jobb könyvtármunkájáért. = Könyvbarát, 1952. 5.sz. 14-17.p./Részletek./

Szné

Üzemi műhelykönyvtárakról

A szocialista könyvtár egyik legfontosabb feladata, hogy eljuttassa a könyvet a dolgozókhöz. Ebből kiindulva kezdték meg az üzemek 1949-ben a műhely-, akna-, illetve a különféle munkahelyek könyvtárainak szervezését.

Eleinte többen akadtak, akik kételkedve fogadták a műhelykönyvtár-mozgalom szükségességét és felvetették a kérdést, hogy minek a központi könyvtár, ha műhelykönyvtárakat létesítünk. Így például a Rákosi Művekben, a Magyar Posztógyárban is az üzem vezetősége meg akarta szüntetni a központi könyvtárat. Ezek az elvtársak nem értették meg, hogy egy műhelykönyvtár már állományánál fogva sem elégitheti ki a rendszeres olvasókká vált dolgozók növekvő igényeit. A műhelykönyvtár ugyanis elsősorban a kezdő olvasók számára szükséges, később azonban, amint tágul érdeklődési körük, megnő igényük, csak nagyobb, sokrétű állományú központi könyvtár elégitheti ki őket. A műhelykönyvtárak szervezésénél tehát nem csökken, hanem emelkedik a központi könyvtár olvasóinak száma.

A huzódozás a műhelykönyvtárak létrehozásával szemben nem volt általános és így ma már a SZOT 3000 műhelykönyvtárat tart nyilván. Sajnos

azonban ennek csak a fele működik, mert az üzemek létrehozták ugyan a műhelykönyvtárakat, de tovább nem törődtek velük. A könyvtárosokat sem választották ki megfelelő módon. Gyakran tapasztalhatjuk, hogy a műhelykönyvtáros maga sem olvas, nem szereti a könyveket és csak azért végzi ezt a munkát, mert az üzemvezetőség ezzel bizta meg, hogy legyen valami társadalmi munkája. Ugyanekkor a műhelykönyvtárak könyvanyaga sokszor silány.

Fontos feladatunk tehát, hogy rendet teremtsünk ezen a téren és a népművelési hálózat fiókönyvtáraihoz hasonlóan, üzemi vonatkozásban is egy központilag kiadott szabályzat szerint rendszerítsük a műhelykönyvtárak működését. Ehhez néhány javaslatot ismertetek itt, amelyet több üzem tapasztalataiból, több nagyüzemi könyvtárban dolgozó elvtársammal gyűjtöttünk össze.

.....

Felvetődik a kérdés, hogy miként oldjuk meg a többszakmányos üzemek dolgozóinak könyvkölcsönzését. Több lehetőség is van: 1. Olyan könyvtárost választunk, aki állandóan ugyan abban a szakmában dolgozik, és mozgási lehetősége is van. Ha a kölcsönzési napokon korábban megy be és tovább marad

ott, mindhárom műszakkal találkozunk. Ez a legjobb módszer. 2. Minden műszakból választunk egy könyvtárost (ekkor szükséges a többrészes szekrény) és ez csak a saját műszakjában dolgozókat látja el könyvekkel. Ennek hátránya, hogy a könyvanyagot nagyon szétaprózzuk. 3. Csak egy könyvtárost választunk, aki ugyan váltott műszakban dolgozik, de hajlandó esetenként korábban bejönni és tovább ottmaradni, hogy a többi dolgozónak, aki nem az ő szakmájában dolgozik, is tudjon kölcsönözni. Megoldható a kérdés úgy is, hogy egy elvtársat a másik műszakból megbiz azzal, hogy már előre beadott igények alapján a könyveket készítse elő, hogy így aztán ő eljuttathassa a dolgozóknak.

Szükséges a könyvtár létrehozását megbeszélni a műhely háromszögével. Közöljük velük, hogy kit kívánunk könyvtárosnak. A jelöltet a jó olvasók közül szemeljük ki. Kössünk szerződést a műhely vezetőjével és a könyvtárossal. A szerződés tartalmazza mindenki részéről a vállalásokat. Például az üzemi vezetője vállalja, hogy biztosítja a zárható szekrényt és azt karbantartja; vállalja, hogy üzeme alkalmazottainak áthelyezése, vagy elbocsátása esetén beszedi tőlük a könyvtári köteteket. A műhelybizott-

ság vállalja, hogy a könyvtárost más társadalmi munka alól mentesíti, munkáját legalább háromhavonként ellenőrzi, áthelyezése, vagy elbocsátása esetén pedig értesíti a központi könyvtárat és az átadást lebonyolítja. A műhelykönyvtáros vállalja a könyvek megfelelő őrzését, a központi könyvtár által megkívánt feljegyzések vezetését, valamint az olvasás népszerűsítését, a könyvek védelmét s ezenkívül rendszeresen jelentést küld a központi könyvtárnak. A központi könyvtár vállalja, hogy szükség szerint, de legalább félévenként cseréli a műhelykönyvtár anyagát, segíti munkájában a műhelykönyvtárost, el látja a szükséges eszközökkel és havonta díjmentesen eljuttatja hozzá a A KÖNYVTÁROS című folyóiratot.

....

Hány és milyen könyvet adjunk a műhelykönyvtárakba?

Erre természetesen bajos számszerinti javaslatot tenni, mert ez függ a központi könyvtár nagyságától és az illető műhelyrész nagyságától is. Mindenesetre annyi könyvet adjunk, hogy válogathassanak közülük. Ahogy a forgalom növekszik a műhelykönyvtárban, úgy növeljük a könyvállományt is.

Milyen könyveket adjunk? Itt sem lehet merev szabályt alkalmazni. Fontos, hogy sok érdekes,

olvasmányos könyvet adjunk, hiszen elsősorban kezdő olvasókról van szó, akiket csak az ilyen könyveken keresztül vonhatunk be az állandó olvasók táborába. Főleg szépirodalmi könyvekre van szükség a műhelykönyvtárban, de fontos, hogy a legkeresettebb politikai könyvek is ott legyenek, elsősorban azok, amelyek az oktatásban szükségesek. Ezenkívül néhány szakmai könyv, amely az illető műhelynek megfelel és egy pár fontosabb ismeretterjesztő könyv is legyen.

Mi a műhelykönyvtáros feladata?

A könyvállomány rendbentartása, az adminisztráció pontos ellátása, gondoskodás a könyvállomány rendszeres felfrissítéséről és a könyvek népszerűsítése, a jó propaganda. Helyes, ha a műhely különféle értekezleteit felhasználja arra, hogy ismertesse a műhelykönyvtár létrejöttét, működését. Erre az írásos propaganda eszközeit is jól fel lehet használni. Havonta rendszeres jelentést kell küldenie a központi könyvtárnak. A jelentés az olvasók számát és a havi könyvforgalmat tartalmazza.

Jó munkát csak akkor követelhetünk a műhelykönyvtárosoktól, ha segítjük, támogatjuk őket. Nem elég, hogy a könyvtár megnyílása előtt megbeszéljük

velük feladatukat, felvilágosítjuk őket kötelességükről. Iátogassuk, ellenőrizzük a műhelykönyvtárakat. Lényeges, hogy ez ütemterv szerint történjen, mert ellenkező esetben megfeledkezhetünk egy-egy könyvtárról. Helyes, ha kölcsönzés közben megfigyeljük a könyvtárosok munkáját. Könyvcseréje alkalmával beszélgessünk el velük, egy-egy újonnan kivitt könyvet röviden ismertessünk és mondjuk meg nekik, hogy kiknek ajánlja azokat elsősorban.

Időközönként (negyedévenként) hívjuk össze értekezletre a könyvtárosokat és ezen a szakmai megbeszélésen kívül könyvismertetőt, irodalmi tájékoztatót is tartsunk. Az értekezletek összehívása mellett azonban ne hanyagoljuk el az egyéni foglalkozást sem. Ennek egyik módja az is lehet, ha egy-egy könyvtárost külön behívunk beszélgetésre. Ahol már két könyvtáros van a központi könyvtárban, ott az egyik feltétlenül feleljen a műhelykönyvtárakért. Ez azért is jó, mert ez az elvtárs így alaposan megismeri a műhelykönyvtárak minden kérdését, a könyvtárosokat és így nagyobb segítséget tud adni.

A KÖNYVTÁROS című folyóiratot okvetlen juttassuk el a könyvtárosokhoz és helyes, ha előre kijelöljük a példányokban azokat a cikkeket, amelyeket

feltétlenül szeretnénk elolvasatni velük. A műhelykönyvtárosok helyes kiválasztása és munkájuk segítése a jó műhelykönyvtár-mozgalom alapja.

Gerő Zsoltné: Üzemi műhelykönyvtárakról. = A Könyvtáros, 1954. 2. sz. 14-16.p. /Részletek./

Szné

XII/9
KISS JENŐ

A munkásszállások könyvtáiról

A közelmúltban megvizsgáltuk a négy legnagyobb salgótarjáni építőipari munkásszállás (Női Szállás, 100 személyes szállás, Józsefi Szállás, Laktanya) könyvtárait. Mind a négy helyen 90-110 vidéki, nagyrészt nógrádmegyei származású építőmunkás lakik, a hét végén mindig hazautaznak falujukba. A szállások e célra átalakított, eredetileg más rendeltetési épületek. Mivelődési terem egyik helyen sincs. (A most épülő új, korszerű munkásszálláson már lesz klub is.) A legfontosabb napilapok minden szállásra járnak, mindenütt van néhány sakk-készlet is. A négy szállás közül háromban 25-30 kötetes "könyvtár" van, mégpedig a gondnok lakásán elhelyezve. A női szállás épületében működik az Építőipari Vállalat könyvtára közel 5000 kötetével, valamint az Építők Szakszervezetének Területi Könyvtára is. Ennek a szállásnak a lakói tehát jól el vannak látva, a másik háromban azonban a 25-30 kötet - amely főleg csak szépirodalomból, az Olcsó Könyvtár köteteiből áll - egyáltalán nem nevezhető könyvtárnak. A női szállás lakói ezért is előnyösebb helyzetben vannak, mert nekik rendszeres időközökben kölcsönöz az Építőipari Vállalat tiszteletdíjas szakszervezeti könyvtárosa.

Eredményei lényegesebben jobbak is a többi szállásánál. Másutt a gondnokok úgy kezelik a könyveket, mint a nekik átadott egyéb leltári tárgyakat. Ha éppen kér valaki, adnak neki egyet-egyet, ha viszont senki sem keresi a könyveket, miattuk elfekhetnek azok a szekrény felső polcain. Ezzel magyarázható, hogy szállásonként csak 10-12 olvasót tartanak nyilván a kölcsönzési füzetekben.

Pedig az építőipari munkásokban él a vágy a művelődés után. A szállásokon tartott ismeretterjesztő előadássorozatoknak nagy sikerük van. Sokan és sokat járnak moziba is. A jelenlegi szállásonkénti 10-12 olvasó a "mindenre elszánt olvasnivágyó emberek" közül kerül ki. Biztosan sokkal több ember kezébe adhatnánk könyvet, ha közelebb vinnénk hozzájuk a könyvtárat, ha nem kellene egy-egy kötetért a gondnokot "zavarni".

Két megoldás is kínálkozik. Vagy az Építők Szakszervezete gondoskodhatna egy tiszteletdíjas könyvtárosról, aki a város szállásaink körbejárva mindenütt kölcsönözhetne meghatározott időben, vagy - ami még jobb - minden szálláson kellene keresni olyan olvasni szerető, könyvedvelő embert, aki szívesen vállalná, hogy hetente egy két alkalommal meg-

határozott időben, kölcsönözzön a többieknek, kéthavonként pedig kicserélje az állományt. Ehhez már csak egy külön szekrényre volna szükség minden szálláson. (Jelenleg a 100 személyes szálláson az egyik ott lakó asztalos a könyvtáros, de a könyveket a saját szekrényében kénytelen tartani.) A nagyobb és változatosabb könyvállomány megszerzése nem volna nehéz, hiszen az Építőipari Vállalat közel 5000 kötetes könyvtára lehetővé tenné a rendszeres cserét. Ez a könyvmennyiség jelenleg ugyanis kihasználatlan, mivel a telepre nem léphet be idegen. A letéteket természetesen úgy kellene összeállítani, hogy ne csak egyoldalian a szépirodalomból (azon belül is Jókaiából, Mikszáthból) álljanak, hanem legyen bennük érdekes, színes ismeretterjesztő és időszeri politikai irodalom is.

Jól össze lehetne kapcsolni az olvasást az ismeretterjesztő előadássorozatokkal is. Az előadó felhívhatná a figyelmet az előadásban tárgyalt témához kapcsolódó könyvekre, amiket az előadás után azonnal lehetne kölcsönözni is. Ilyen és más hasonló propaganda lehetőségek felhasználásával növelni lehetne az olvasók számát és a könyvek forgalmát.

E javaslatok nem igényelnek nagy beruházásokat, mégis egyszerű eszközökkel a lehetőségek és

rendelkezésre álló adottságok ésszerű kihasználásával, a szálláslakók segítségével változást idézhetnek elő a munkásszállások könyvtári ellátásában. (A javasolt módszereket természetesen nemcsak Salgótarjában, de másutt is lehetne alkalmazni.)

A munkásszállások lakói faluról jött emberek, akik családjuktól elszakadva, idegenül élnek egy-egy városban. Új réteget jelentenek munkásosztályunkban. A könyvtárosokon is mulik, hogy szabadidejüket felhasználva művelt, tájékozott embereként foglalják-e el helyüket a munkásosztály sorában, vagy pedig csak tengődnek a szállásokon. A cél eléréséért nem szabad sajnálni semmi áldozatot.

Kiss Jenő: A munkásszállások könyvtáiról. = A Könyvtáros, 1959. 12. sz. 906. p.

Szné

A szocialista brigádok és az olvasás

A szocialista brigádmozgalom versenymozgalom. A korábbi versenyformákkal szemben "nemcsak a népgazdasági tervek teljesítésében elért konkrét gazdasági eredményei vannak, nemcsak nagy erkölcsi tökélet jelent, hanem társadalomformáló ereje és hatása is van. Annak a lehetőségét is magában hordja, hogy egyre inkább elmosódjék a szellemi és a fizikai munka közötti lényeges különbség". (Brutyó János). Megindulása nem felső utasításra, hanem spontán kezdeményezésre, egy időben több helyen történt. Indítékai: "Az embereknek szükségük van arra, hogy mindig harcoljanak egy kitűzött magasabb célért. Harcoljanak valami olyanért, ami életüket szebbé, jobbá és kellemesebbé teszi." ¹

A mozgalom életrevalóságáról, időszerűségéről vall és a dolgozók törekvéseivel egyező tendenciáját tükrözi elterjedése is. 1963. január 1-én az összes munkabrigádok 48,3%-a vett részt a versenyben (e brigádok tagjainak száma 428 448 fő volt!). S azóta ez a szám tovább növekedett. Tehát nagy feladataink vannak a brigádok további segítésében.

Az alulról történt kezdeményezés és a társa-

dalmi szükségyszerűség ellenére: "A tanulásra, művelődésre vonatkozó vállalások kialakítása és megszervezése...még több gondot okoz az aránylag jártasabb brigádvezetőknek is, mint a termelésieké." ^{2/} Ennek magyarázata egyrészt abban rejlik, hogy a termelés szervezésében huszéves gyakorlatuk van, a tanulás, művelődés megszervezésével pedig csak most kísérleteznek. A brigád vezetőjének és a művelődéssel foglalkozó brigád-megbizottnak a munkája a művelődésben ösztönös, sokszor felületes. Kellő segítség és tájékoztatás híján tanácstalanok, tehetetlenek. Másrészt a művelődési vállalások elbírálásának helyenkénti liberalizmusa is kényelmessé teszi a brigádokat, s ezzel egyidejűleg elkedvetleníti a szakembereket. Sajnos, szűkebb vizsgálódási területünkön is az egyik legnagyobb hiba, hogy az üzemi könyvtárosok nem látják eléggé világosan memyire összefügg az üzemi könyvtárak munkájának további fejlődése és az egyre szélesebben bontakozó szocialista brigádmozgalom. ^{3/}

Pedig most lenne itt az alkalom, hogy azzá tegyük könyvtárainkat, ami Bulgáriában a csitaliste. (Az intézmény tekintélyére és fontosságára gondolunk.) Ha most nem élünk a lehetőséggel, ki tudja, meddig várhatunk ismét, hogy még egy ilyen alkalom kínálkozzék...

A mozgalom jelentőségét belátva, a könyvtáros csak a munka társadalmi megalapozásával érhet el kellő eredményt. Persze minden attól függ - mint a társadalmi munkavégzés esetén mindig -, hogy a brigád művelődési felelőse (olvasómozgalmi felelős, könyvtári összekötő) mennyire lelkiismeretes munkájában. Ez elsősorban a könyvtárostól kapott segítségtől függ. Jó példa a Ganz-MÁVAG-é, ahol a brigád művelődési felelőse is kölcsönöz a tagoknak, ő tartja a könyvtárral a kapcsolatot, vagy az Egyesült Villamosgépgyáré, ahol a gépgyári "Schönherz Zoltán" munkabrigád olvasómozgalmi felelőse, Illés József 30 fő részére viszi a kívánt könyvet, s egyben tájékoztatja is a brigádtagokat a megjelent új könyvekről, valamint a könyvtár rendezvényeiről.^{4/} Ugyanez vonatkozik a brigádok munkáját segítő, kivülálló személyekre is (patronálók, művezető, főmérnök, a társadalmi szervek megbizottai). Jóindulatu segítaniaságukat tájékoztatással kell megalapozni. Ismereteni kell előttük a művelődési vállalatok sokféle lehetőségét, a könyvtár szolgáltatásait, hogy ők a brigádokhoz eljuttathassák azokat.

Az aktivisták mellett maguk a könyvtárosok is aktivistákká válhatnak egy-egy brigádon belül. Ez történt a Ganz-MÁVAG-ban, ahol a könyvtárosok az országban elsőként mozgalmat kezdeményeztek "művelő-

dési munkások a szocialista brigádokért* jelszóval. Ennek lényege az volt, hogy a gyár minden hivatásos népművelője tagja lett egy-egy szocialista brigádnak, s ott a brigád művelődési ügyeinek intézőjeként tevékenykedett.^{5/}

A figyelem felkeltésére ugyanitt ankétot rendeztek "Szocialista brigád és a könyvtár" címmel. Az ankéton Dobos Piroska tartott bevezetőt, utána Jankovich Ferenc előadást.

"A színház- és filmművészet megismerése kétségkívül a művelődés egyik fajtája, sőt elengedhetetlen követelménye. Más kérdés az, hogy pótolják-e az ilyen vállalások a tanulást, továbbképzést, munkásakadémia-látogatást, rendszeres olvasást stb. követelményeit?"^{6/} A felvetett kérdésre így válaszolunk: kezdetben igen. Többen úgy vélik, hogy a film és a színház csak az összeszokást szolgálja. Aki ezt állítja, lebecsüli e művészeti alkotások lenyűgöző művészi erejét. A darabok kiválasztásánál azonban elkel a patronálók segítsége. Felajánlhatja a könyvtáros is a segítséget, ha úgy érzi: értékes tanácsot tud adni. Nem a művelődési vállalások rangsorolása a fontos, hanem az, hogy legyenek ilyen vállalások. A művészeti ismeret- és élményszerzés azonban akkor lesz igazán tartós, ha elmélyítésére a brigádtag

kezdettől fogva felhasználja az olvasást.

Most pedig néhány, vagy az egész mozgalmat (s így a könyvtárat is) érintő, vagy csak a könyvtári segítség hatékonyságát csökkentő hibáról szeretnék szólni. "...a műhelybizottsági titkár ezekkel a szavakkal jött hozzám: te, Pali, meg kell alakítani a szocialista brigádot, illetőleg el kell nyerni ezt a címet. Te leszel a brigád vezetője. Odaadott hat nevet, majd azt mondotta: itt van a vállalás, az alapelveket és a többit megbeszéljük." (Lendvai Pál brigádvezető. 7/

Itt a szervezésen és a vállalások "átnyújtásán" is elgondolkozhatunk, s el is kell gondolkodnunk. (A SZOT elnökségének 1960. júl. 20-i határozata is az ilyen esetek megelőzését célozza.^{8/} Az alapelveket és a vállalásokat előbb kellett volna megbeszélni...

Máshol a vállalások lazák, s nem igényelnek külön tevékenységet a vállalótól. (Ilyen, amikor évente 3-5 könyv elolvasását vállalják, bár a könyvtárban az olvasási átlag évente 25-30 kötet olvasóként.)

Másik hiba a számok büvölete. Egy régebbi cikk szerzője azzal menti a kevés könyvtári vállalást, hogy "a Szénbányászati Tröszt mintegy ezer, szocialista címért küzdő tagjából 933-nak 50 kötet-

nél nagyobb a házikönyvtára, ezen belül 200-nak már 400-nál több szakmai vagy szépirodalmi könyve van. Csak néhány könyve van 65-70 embernek, de egyet sem találni, akinek legalább 10 könyve ne volna".^{9/} Ilyesmikkel ne ringassuk el felelősségérzetünket. Sok még a tennivalónk ezen a téren.

Talán az egyik legsúlyosabb hiba, hogy ott, ahol más kulturális lehetőség nincs (kisüzemek, vagy a bejárók esetében), nem propagálják megfelelően a könyvtárat, nem tudatosítják, hogy a "tanulni" jelszó ezt is magában foglalja. Kiderül Busznyák Ferenc vajúrnak, a Bakonyi Bauxitványa szocialista brigádvezetőjének szavaiból: "Nálunk, a Bakonyban, ahol mintegy 60-65 községből járnak a munkába dolgozóink, igen nagy nehézségbe ütközik a tanulás, mert nem tudjuk biztosítani a kollektív tanulás feltételeit." (Ezért a pályázó 17 brigádból csak 3 nyerte el a címet.^{10/}) Jól segítették azóta a bejárók problémáinak megoldását Budapest több üzemében. De a probléma továbbra is fennáll.

...

A munka menetét követve - állományunk egyeztetése, elemzése, kiegészítése, feltárása és hozzáférhetővé tétele után - beszélnünk kell a vállalásokról.

"Legyenek a könyvtárak rendszeres olvasói...
Legyenek igényesek a könyvek kiválasztásában..." -
idézzük a SZOT Elnökségének határozatát, ^{11/} így
általánosságban. A brigádoknál azonban már konkrét,
az egyes tagok egyéni vállalásaira van szükség. Hi-
ba, hogy a vállalatokban gyakran "...figyelmen ki-
vül hagyják az egyéniséget, a szakmai és általános
műveltséget, az érdeklődési kört, az igényeket és
a szükségleteket, az életkort, a családi és egyéb
körülményekben meglevő - sokszor igen nagyfokú és
lényegbevágó - különbségeket". ^{12/} Szerintünk ugyan-
ez történik a "testületi" belépésnél, vállalatnál
is, ezért nem ajánljuk. Viszont például a Danuviá-
ban minden szocialista brigád és minden, szocialis-
ta brigád által patronált munkabrigád szerződést
köt a könyvtárral, hogy minden tagja olvasni fog.
(Szerintük ez a vállalat a legteljesíthetőbb.) Je-
len esetben ugyan ez eredményes - a könyvtáros gon-
dos munkáját dicséri - követésre mégsem ajánljuk,
mert féltő, hogy uniformizáláshoz, látszat eredmé-
nyekre vezet. Nem helyes az sem, hogy a Bányászati
Kutatóintézet Csehszlovák-Magyar Barátság brigádja
azt vállalta, hogy elolvassa Tolsztoj: Anna Kareni-
na, Lewis: Arrowsmith, Steinbeck: Lement a hold

cimű művét. Egy értelmiségi (mérnökökből álló) brigádtól ilyen vállalást nem szabad elfogadni. Tulalacsony a követelmény, magunkat, de a mozgalmat is lejáratjuk vele.

A dorogi VIII. akna 336-os fejtési brigád tagjai "...a vállalás hathónapos időszakában a klastrompusztai kulturrezervátum építésénél társadalmi munkában... Fejenként 38 órát teljesítettek" (a vállalt 24 óra helyett).^{13/} Ez így önmagában nem meríti ki a tanulni jelszót. Hogyha a társadalmi munkával együtt, vagy párhuzamosan régészeti előadásokat hallgattak, könyveket olvastak, akkor igen. De erről nem szólt a krónika... Mert a pusztán végzett munka egymagában még nem művel (nem lesz az zene-értő, aki koncert-terem építésénél segédkezik). S a brigádok művelődési vállalásainak célja elsősorban az, hogy élvezzék, ismerjék meg a kulturát.

Követésre méltó felajánlás a Ganz-MÁVAG egyik brigádjáé: letéti könyvanyagot kezelnek s az egész műhely számára kölcsönöznek. Ez valószínűvé teszi, hogymaguk a brigádtagok is olvasnak. Ugyanígy a Danuvia Szamuely-brigádja a műszaki könyvtár anyagát kezeli letétként. Így a gyártás közben adódó problémákra is helyben kaphatnak választ. Tetszik az is, hogy a MOM Bacsó Ferenc köszörüs brigád-

jának tagjai saját maguk képzésén felül munkatársait is ráveszik a jó könyvek olvasására.

Helyeseljük, hogy az Egyesült Villamosgépgyárban a rejtvénypályázatokban (szellemi totó) való részvételt kulturális vállalásként a brigádnaplóba is bejegyzik. Ennek egyik eredménye, hogy a Pataki István brigád vezetője, Nagy Ferenc, az első díjat nyerte meg az egyik szellemi totón).

Nem tartjuk helyesnek, mert túlzás, és anyagilag is megterheli a dolgozókat az, hogy a Danuviban "A Kandó Kálmán és a Petőfi szocialista brigádok brigádkönyvtárat létesítettek a brigádtagok által rendszeresen vásárolt szakmai, politikai és művészeti folyóiratokból, melyeket ők is kölcsönöznek üzembrészükből".^{14/} Felvetődik a kérdés: a műszaki fejlesztési osztályok által többhelyütt szép számban vásárolt műszaki, szakmai folyóiratok miért nem kerülnek el a brigádokhoz?

A vállalások a részletezetteken kívül sokfélék lehetnek. Egy követelménynek azonban érvényesülnie kell: szolgálják a brigádtagok művelődését, önművelését.

...

A jövőben a szocialista munka műhelye, üzeme címért folyó verseny és a művelődési vállalások

speciális problémáival kell majd foglalkoznunk. Ehhez azonban a brigádokkal való rendszeresebb, jobb foglalkozással kell megteremteni az alapot. Végül mi is szeretnénk hangsúlyozni, hogy a feladat nem a szocialista brigádok feltűnő "kiugratása", hanem az egész munkásosztály és parasztság kulturális színvonalának emelése. ^{15/} Ezért jó, hogy a Danuviában a szocialista brigádok munkabrigádokat patronálnak s az, hogy a Beloianniszi Híradástechnikai Gyár Tánacsics Mihály ("vezetők") brigádjának tagjai előadások tartását vállalták. Ez helyes, mert a cél: az egész munkásság szakmai és műveltségi színvonalának emelése. A szocialista brigádokkal való foglalkozás csak egy - igaz, hogy nagyon fontos - ága e nagy munkának.

Jegyzetek

- 1/ Szocialista brigádvezetők országos tanácskozása. Budapest, 1962. ápr. 13-14. (Höv. jegyzőkönyv.)
Kiad. a SZOT 1962, Tánacsics.
- 2/ FÁBRI Tibor: A szocialista brigád-brigádvezető tevékenysége. 1964, Tánacsics. (Szocialista brigádok kiskönyvtára 1.)
- 3/ ONÓDY Miklós: A szocialista brigádokkal való foglalkozás néhány kérdéséről. = Könyvtáros. 1962. 10. sz. 573. l.

- 4/ JUHÁSZ Imréné: A szocialista brigádok és a könyvtár kapcsolata. = Könyvtáros. 1964. 4. sz. 211. 1.
- 5/ EGRESI István: Szocialista brigádok és a könyvtár kapcsolata a Ganz-MÁVAG-ban. = Könyvtáros. 1963. 2-3. sz. 74. 136. 1.
- 6/ SZABÓ Iászló, G.: Miveltebb szocialista brigádok - korszerűbb termelés. = Munka. 1963. 5. sz. 16. 1.
- 7/ Szocialista brigádvezetők országos tanácskozása. Budapest, 1962. ápr. 13-14. (Röví. jegyzőkönyv.) Kiad. a SZOT 1962, Tánacsics.
- 8/ A Szakszervezetek Országos Tanácsa irányelvei a szocialista brigádok további működésére. 1960. jul. 20. = Varga György: A szocialista brigádokról. 1961, Tánacsics.
- 9/ GYIMESI András: A várpalotai szocialista brigádok és az olvasómozgalom. = Pártélet. 1962. 11-12. sz. 146, 166. 1.
- 10/ Szocialista brigádvezetők országos tanácskozása. Budapest, 1962. ápr. 13-14. (Röví. jegyzőkönyv.) Kiad. a SZOT 1962, Tánacsics.
- 11/ A Szakszervezetek Országos Tanácsa irányelvei a szocialista brigádok további működésére. 1960. jul. 20. = Varga György: A szocialista brigádokról. 1961, Tánacsics.

12/ JANDEK Géza: A szocialista munkaverseny hazánkban. 1964. Táncsics.

13/ VARGA György: A szocialista brigádokról. 1961. Táncsics.

14/ BUZÁSI János: Szocialista brigádok - szocialista műveltség. Kísérlet 840 emberrel. = Népszabadság. 1962. dec., 16. 2-3. l.

15/ SZABÓ Iászló, G.: Miveltebb szocialista brigádok - korszerűbb termelés. = Munka. 1963. 5. sz. 16. l.

Arnóth Károly: A szocialista brigádok és az olvasás. = Könyvtáros, 1965. 9. sz. 507-516.p. /Részletek./

Szné

Milyen legyen a klubkönyvtár?

Az Országos Népművelési Tanács határozatban állapította meg, hogy a kis települések népművelési igényeinek ellátására elsősorban klubkönyvtár típusu intézmények szervezését és működtetését tartja célszerűnek. Ezek az intézmények ellátják a kisközségek könyvtárainak és művelődési otthonainak szerepét. A Művelődésügyi Minisztérium kísérleti intézmények létesítésével kívánja kialakítani a klubkönyvtár funkciójának, szervezetének és a benne folyó művelődési életnek mintáját. Ezek a tervek időszerűvé teszik annak a klubkönyvtári tervnek felelevenítését és továbbfejlesztését, amely a Könyvtáros 1961. évi 10. számában Sente Ferenc tollából "Könyvtár a klubban - klub a könyvtárban" címmel jelent meg. Ezért kértük fel Sente Ferencet, hogy mondja el véleményét az újra időszerűvé vált problémáról. A későbbiekben is szívesen adunk nyilvánosságot a klubkönyvtárakkal kapcsolatos terveknek és a kísérletek eredményeinek.

Öt évvel ezelőtt az élet vetette fel olyan könyvtári

intézménytípus kialakításának gondolatát, amely a kis települések művelődési központja lehetne.

Mivel a csaknem kétezer, "kisközség" kategóriába tartozó településen, ahol a lakosság száma nem éri el a 2000-et sem, az egyetlen folyamatosan működő, szervezetenként stabil közművelődési intézmény a könyvtár, nyilvánvalónak látszott, hogy a milliókba kerülő művelődési palota helyett könyvtárat kell építeni egy-két százezerért. E könyvtár belső térkiképzésének azonban olyannak kell lennie, hogy a kölcsönzési funkció zavartalan gyakorlása mellett teret adhasson a helyben olvasásnak, a folyóiratok használatának, a kisebb csoportok számára tartott ismeretterjesztő előadásoknak, író-olvasó találkozóknak, a különböző tapasztalatcseréknek, valamint a különféle gyermekfoglalkozásoknak. Az elképzelés akkor megvalósíthatónak látszott, minthogy a szükséges beruházási összeg nem haladta meg a kisközségek saját fejlesztési lehetőségeit. Meggyőződésünk szerint az ugynevezett klubfelszerelés: a rádió, a televízió vevőkészülék és a lemezjátszó alkalmazása a korszerű közművelődési könyvtár életéhez a legtermészetesebb módon hozzátartozik, s ezek birtokában a könyvtár már klubszolgáltatások nyújtására is képes.

Könyvtáraink többségének szerencsétlen elhelyezése miatt a hazai közvéleményben még a régi könyvtár-fogalom él. Még csak kevesen ismerték fel, hogy a közművelődési könyvtár valódi rendeltetése szerint már régóta nem csupán egyszerű kölcsönzőhely, hanem az általános- és szakmai tájékozódásnak, a szakmai és közéleti témákról rendezett vitáknak, a helytörténeti és helyismereti gyűjtő, illetve feltáró munkának, a legkülönbözőbb kiállításoknak, előadásoknak egyaránt szervező és végrehajtó helye. A tájékozatlanság lehet az oka annak a megkövesedett szervezési gyakorlatnak, hogy a legkisebb települések esetén is külön beszélünk a könyvtári munkáról - és ezen csak a könyvkölcsönzést értjük -, valamint az egyéb népművelési ágazatok tevékenységéről, mely újabban a klubmunkát jelenti. Holott ha elhelyezése és felszerelése megfelelő - kielégíthessen minden, valóban létező közművelődési igényt. Csak a feltételek hiánya és nem a könyvtárpolitika szakmai korlátoltsága az oka annak, hogy a kis falusi könyvtáraknak nincs más szolgáltatásuk, mint a kölcsönzés. A legkisebb községeket magában foglaló település-kategóriában a korszerűen értelmezett közművelődési könyvtárra mind tartalmi, mind gazdaságossági meg-

gondolások alapján szükség van, minthogy mellette valódi, létező, statisztikailag dokumentálható társadalmi igények érvelnek: a lakosság 18-20 százalékát kitevő több száz olvasó, felnőtt és gyermek, akinek a művelődési aktivitását mi sem bizonyíthatná meggyőzőbben, mint az, hogy évek során át rendszeresen látogatják a többnyire szegényes körülmények között működő könyvtárat.

Mivel a klubkönyvtárat a kis települések ideális egységes közművelődési intézményének tartjuk, nézzük meg, hogyan épülhet be könyvtári szervezetünkbe, s a létesítése, illetve működése tekintetében milyen problémák merülnek fel.

Mint ismeretes, a 3. ötéves terv könyvtári irányelveinek értelmében a területi gazdasági-igazgatási fejlesztés során kiemelendő falvakban folyamatosan létre akarjuk hozni a körzeti könyvtárakat, amelyek a jövőbeni falukörzetek könyvtári centrumai, körzeti központi könyvtárai lesznek. A körzeti könyvtár a székhelyi községi tanács intézménye lesz. A körzeti könyvtárai szervezeti és igazgatási szempontból a körzeti könyvtárhoz tartoznak, mint fiókkönyvtárak.

A klubkönyvtár, amelyről e cikkben beszélünk, a körzeti központi könyvtár fiókkönyvtárája, s mint

ilyen, a körzeti könyvtártól letétként kapja állományát, kivéve az állomány kézikönyvtárnak nevezett csoportját. Ha a klubkönyvtár nagyközség vagy város külterületén működik, fenntartási és igazgatási szempontból az illetékes községi, városi, illetve városi kerületi központi könyvtár fiókjaként lenne helyes megszervezni.

A klubkönyvtár feladatkörét a könyvtári funkciókból kiindulva célszerű kialakítani. Ez azt jelenti, hogy legfőbb célja a hatókörében élő felnőtt és gyermeklakosság könyvtári ellátásáról való gondoskodás, a könyvtár és a klub sokféle lehetőségének kihasználása a művelődéspolitikai-nevelési program megvalósítása érdekében. Felétlenül biztosítani kellene, hogy a klubkönyvtárakban legalább négyórás részfoglalkozású könyvtáros működjenek. Ebben az esetben okosabbnak lehetne élni a klubszerű működés adta előnyökkel, s időben is el lehetne különíteni a szolgálatot a felnőtt és a gyermekközönségnek szervezett különféle foglalkozásoktól. Nagyon fontos, hogy a klubkönyvtárban újságok és folyóiratok álljanak megfelelő választékban a használók rendelkezésére, mert így a könyvtárosnak a különféle szakmai (pl. a mezőgazdasági) lapok, az irodalmi-művészeti, a társadalmi-politikai folyóiratok állandó ajánlása révén lehető-

sége nyílik arra, hogy az azonos érdeklődési körű embereket összehozza, valódi klubokat alakítson ki a könyvtár körül.

Valami ilyesmi lehetne a jó klubkönyvtár.

Jó volna, ha effajta intézmények létrehozásához kedvet kapna néhány tettekes és kellő hatáskörrel is rendelkező helyi vezető azokban a megyékben, ahol a körzeti könyvtárak első modelljei megszülettek, vagy születőben vannak. Ha ilyen helyi vezetőink lesznek, biztosnak látszik a siker.

Szente Ferenc: Milyen legyen a klubkönyvtár?

= Könyvtáros, 1966. 6. sz. 378-379. p.

Szné

XIII/2
GERGELY ISTVÁN - TANÁCS MIKLÓS

Hogyan vált be az első hírlapolvasó?

Szombathelyen a megyei könyvtárnak és az SZMT központi könyvtárának közös létesítményeként 1963. július 20-án nyílt meg a hírlapolvasó, mely az első ilyen létesítmény volt az országban. A helyiség e célra történő átalakításához és berendezéséhez szükséges anyagi fedezetéről a szakszervezetek megyei tanácsa és a Vas megyei tanács közösen gondoskodott, a folyamatos fenntartási és működési kiadások költségeit az SZMT központi könyvtára, valamint a megyei könyvtár költségvetésében biztosította.

A létesítmény alapterülete 42 négyzetméter, a férőhelyek száma 30, a részben falhoz rögzített polcokon csaknem 300 kurrens hírlap és folyóirat helyezhető el. A polcok alatti szekrényekben tárolhatók a lapok korábbi számai. A város központjában levő, utcai bejáratú helyiség átalakítása és berendezése 150 000 Ft-ba került.

A hírlapolvasó vezetését szakképzett könyvtáros látja el, aki köteles az előfizetett hírlapokról és folyóiratokról pontos nyilvántartást vezetni, az olvasótermi felügyeletet ellátni, a rendezvények előkészítéséről és lebonyolításáról gondoskodni.

ni, a szükséges felvilágosítást és tájékoztatást az olvasók részére megadni, a látogatottság növelése érdekében propagandamunkát végezni, és az olvasók kívánságára kávét főzni, melyet a hirlapolvasó vendéglátóipari áron szolgáltat.

A könyvtáros havi illetménye 1600 Ft, amelyet a két intézmény ugyancsak közösen folyósít. A működéssel, fenntartással kapcsolatos dologi kiadások fedezete az SZMT könyvtár, a hírlapok és folyóiratok előfizetési költsége a megyei könyvtár költségvetésében van megtervezve.

A hirlapolvasó létesítésével azt a célt kívántuk elérni, hogy a legfrissebb politikai, társadalmi, gazdasági és művészeti ismereteket és híreket közlő folyóiratokat bő választékban, kellemes, otthonos, klubszerű környezetben, szabad, kötetlen formában - beiratkozási és tagsági kötelezettség nélkül - bocsássuk az érdeklődők rendelkezésére. A célkitűzés megvalósítását sürgette az a tény, hogy Szombathelyen nyilvános olvasóteremmel rendelkező könyvtár nem volt, a megyei könyvtár olvasótermét a szabadpólc bevezetése miatt meg kellett szüntetni. Korunk politikai életének sodró lendülete, a gazdasági, műszaki fejlődés eseményei mindenkitől megkívánják a sokoldalú tájékozódást. Ezt az igényt

legjobban a folyóiratok és hírlapok szervezett rendelkezésre bocsátásával elégíthetjük ki.

A fenti cél megvalósítása érdekében 1964-re összesen 262 hírlapok és folyóiratot fizettünk el. Ebből hazai 160, külföldi 102; 61 a népi demokratikus országokból, 41 a nyugati államokból érkezik. A legkülönbözőbb igények kielégítésére törekedve a 262 folyóiratból a politikai és társadalmi tudományok területéről 54 féle lapot, a technikai, műszaki periodika-irodalomból 37-et, a természettudományok köréből 13-at, a különböző művészeti lapok közül 18 félért rendeltünk meg. Az idegen nyelveket tanulók érdeklődését figyelembe véve a folyóiratok közül 15 orosz nyelvű, 21 német, 11 francia, 4 angol, és 51 egyéb nyelvű (olasz, lengyel, cseh, román, dán stb.).

A hírlap- és folyóirat anyagot kézikönyvtári állománnyal egészítettük ki. Itt helyet kaptak a tájékozódást megkönnyítő lexikonok, szótárak, egyéb kézikönyvek. Hasznosnak bizonyult az is, hogy földgömböt helyeztünk el a helyiségben.

A hírlapolvasó naponta 13-tól 20 óráig tart nyitva. Az átlagos napi látogatottság 50-60 fő. A kora délutáni órákban inkább középiskolás diákok, az esti órákban főként felnőttek keresik fel. Kezdet-

ben megpróbálkoztunk a vasárnapi nyitvatartással is, ezt azonban az érdeklődés hiányában megszüntettük, mivel mindössze napi 5-6 látogató jelentkezett.

A használat mértékére és jellegére vonatkozóan a közelmúltban kérdőíves felmérést végeztünk. A kérdőívek adatai érdekesen és sokoldalúan bizonyították előzetes feltevéseinket. Elsősorban a műszaki és technikai lapok nagy választéka magyarázza azt, hogy a látogatók 24%-a az ipari és műszaki dolgozók köréből kerül ki. Az értelmiségi foglalkozású látogatók számaránya 31%, a középiskolai és a tanítóképzős tanulóké 27%. Az egyéb foglalkozású (nyugdíjas, háztartásbeli stb.) látogatók aránya 18%.

A látogatók 40%-a harminc éven felüli, 34%-a husz-harminc év közötti, és 26%-a husz év alatti; a hírlapolvasó szolgáltatásait igénybe vevők 60%-a férfi, 40%-a nő. A 20-30 éves korú látogatók között feltűnően magas a műszaki értelmiségiek, technikusok száma. Megítélésünk szerint a hetilapok nagy számával függ össze az a tény, hogy a látogatók fele hetenként egy alkalommal keresi fel rendszeresen a hírlapolvasót. Következtetésünket támasztja alá, hogy az olvasók több mint 80%-a legalább egy, de inkább több napilapra fizet elő, tehát nyilvánvaló, hogy a hetilapok kedvéért látogatja az intézményt.

A hírlapolvasót igénybe vevők 54%-a egy-egy alkalommal egy óránál több időt fordít olvasásra.

Eredeti célkitűzéseinket igazolja az, hogy a kérdőívnek arra a kérdésére: "Milyen célból látogatja a hírlapolvasót?", a megkérdezettek 65%-a az aktuális politikai és általános tájékozódást, 30%-a a szakmai ismeretek gyarapítását, az önképzést jelezte meg.

A hírlapok és folyóiratok rendelkezésre bocsátásán kívül egyre nagyobb érdeklődés nyilvánul meg a rendezvények iránt is. Ezt bizonyítja az eddigi író-olvasó találkozók, szerkesztőségi ankétok, vitáestek sikere, valamint a kérdőívek javaslati része a hírlapolvasó további munkájával kapcsolatban. Ezek arra utalnak, hogy a hírlapolvasó környezete számtalan lehetőséget kínál a TIT nyelvтанfolyamainak segítésére, a zenei és képzőművészeti ismeretterjesztés és esztétikai nevelés hatásosabbá tételére.

Rövid idő alatt kedvelt és megszokott intézménnyé vált a hírlapolvasó: barátságos, kellemes környezetével, színes anyagával érdekes színtöltő lett városunknak. Népszerűségét növelte a formások nélküli, kötetlen látogatási lehetőség. Érdekes, hogy a kávéfogyasztás kevesebb embert vonzott. Azzal a funkcióval eredetileg nem is számoltunk, melyet a

nyári külföldi turistaforgalom idején tölt be az olvasó: Nem várt lehetőséget tudunk nyújtani a város külföldi vendégei számára, akik szívesen vették, hogy anyanyelvükön tájékozódhattak az olvasóterem anyagából. Ezért feltétlenül javasoljuk hasonló, könyvtári kezelésben levő olvasótermek létesítését és működését az idegenforgalom szempontjából kiemelt helyeken, elsősorban a Balaton környékén.

Az alábbiakban néhány olvasó véleményét idézzük:

"Városunkban ez a létesítmény kulturmissziót teljesít."

"Örvendetes, hogy a hírlapolvasó nagy választékkal rendelkezik és lehetővé teszi, hogy szinte bármilyen érdeklődésű ember kielégítse igényeit."

"Nagyon hasznos, áldásos, különösen a kis-pénzü diáknépségnek és nekünk, nyugdíjasoknak; a sokrétű, gazdag folyóiratanyag díjtalanul áll rendelkezésünkre."

"Elnézést, de a legmegfelelőbb szó erről a helyről: ez klassz! Meleg, csend, olvasnivaló, nem tilos a dohányzás; egy szóval: diákálmom."

"Méltó a város fejlődéséhez. Eszményi környezet; aki ide jár olvasgatni, művelődni, rabjává lesz a művelődésnek és nem tudja többé nélkülözni."

"Felbecsülhetetlen értékű munkát vállalt a hirlapolvasó azzal, hogy mindenfajta érdeklődést - politika, tudományok, lakáskultúra, művészetek, divat, sport stb. - a legfrissebb bel- és külföldi lapok kézreadásával elégíti ki. A kulturált környezet és a sokrétűen nevelő és szórakoztató lapok nekem nagyon hiányoznának."

Összefoglalva: a másfél éves működés tapasztalatai, a felmérés adatai azt bizonyítják, hogy a hirlapolvasó létesítése a város közművelődésének elősegítésére helyes célkitűzés volt. A rendszeres önművelés lehetőségein kívül a tervszerű rendezvény-sorozatokkal is igen sokat segít az intézmény a politikai, művészeti, irodalmi eseményekben való sokoldalú tájékozódásban.

Gergely István - Takács Miklós: Hogyan vált be az első hirlapolvasó? = Könyvtáros, 1965. 2. sz. 61-63.p.

Szné

Hírlapolvasó Győrött

Juniusban Győrött, a szakszervezetek Jókai Mór művelődési házában hírlap- és folyóiratolvasóterem nyílt. Az új intézmény a Szakszervezetek Megyei Tanácsának, a megyei és a városi könyvtárak összefogásából született meg, és fontos szerepet tölt be a város kulturális életében: tehermentesíti a megyei könyvtár amugyis zsúfolt olvasótermét.

Az olvasóteremben mintegy 120 napilap és folyóirat várja az érdeklődőket, akik presszó-feketétt és hiszitőket is fogyaszthatnak. Az új intézményben kisebb kézikönyvtár: szótárak, lexikonok segítik az olvasók tájékozódását. Ősztől kezdve a látogatók számára a Győri Ifjúsági Irodalmi Színpad rendszeresen tart majd előadásokat is. Az olvasóteremben irodalmi, művészeti, társadalomtudományi és szórakoztató folyóiratok és képeslapok állnak az olvasók rendelkezésére, a szakfolyóiratok továbbra is a megyei könyvtárban találhatóak. A jövőre vonatkozóan közvélemény-kutatás útján tájékozódnak az olvasók igényeiről és az érdeklődésnek megfelelően fejlesztik tovább a hírlap- és folyóirat állományt. Az olvasóterem hétköznap 17-21 óráig, vasárnap 10-13 óráig tart nyitva.

Mezei György: Hírlapolvasó Győrött. = Könyvtáros, 1965. 8. sz. 477. p.
Szné

Adatok a falusi lakosság saját könyvvél való ellátott-
ságáról

A Szövetkezetek Országos Szövet-ségének intézményeként működő Szövetkeze-ti Kutató és Üzemszervezési Iroda évek óta tanulmányozza a falusi vásárlóerő és áruforgalom alakulását, az ellátás és a szolgáltatások módját és színvonalát. Az iroda az elmúlt években számos kiadványt bocsátott közre munkájáról és ezekkel be-fejezettnek tekintette vállalt feladatai-nak első munkaszakaszát, az elmúlt időszak elemzését.

Munkájának második szakaszában egyes mikroökonómiai tényezők feltárását kezdte meg. Az e körbe tartozó feladatok között a legnagyobb az 1961-ben kezdett és az 1962. év folyamán befejezett, mintegy ötezer falusi háztartásra kiterjesz-tett megfigyelés sorozat. Ennek a célja az volt, hogy foglalkozás, kor és jövedel-mi rétegeken belüli csoportosításban be-mutassa a falusi lakosság életmódját, mun-kaviszonyait, jövedelmének nagyságát és összetételét, kiadásainak alakulását, la-kással, valamint tartós fogyasztási ja-

vakkal való ellátottságát; tehát az igényeket és a keresletet, valamint a további fejlődést befolyásoló tényezőket.

A megfigyelés sorozat színhelyéül a megfelelő reprezentáció érdekében az ország 11 megyéjében 110 községet jelöltek ki. A mintegy ötezer háztartás megkérdezése útján nyert adatokból közel négyezer háztartás adatait ítélték megbízhatónak és feldolgozásra alkalmasnak.[†]

A falusi saját könyvállomány megismerése érdekében a kérdőbiztosoknak meg kellett állapítaniuk, hogy az egyes háztartásokban mennyi az egy olvasni tudó családtagra eső könyvek száma tankönyvek nélkül.

A könyveks zámára vonatkozólag a következő kategóriákat állapították meg: semmi, 1-10, 11-25, 26-100, 101-250 kötet, 250 felett. A válaszokból táblázatokat alkottak.

[†] Falusi megfigyelési sorozat. 1961-1962. Bp. 1963.

Egy olvasni tudó személyre eső könyvállomány

A családfő foglalkozása	A háztartások száma, ahol az egy olvasni tudó személyre eső könyvállomány						
	semmi	1-10	11-25	26-100	101-250	250 felett	Összesen
	1	2	3	4	5	6	7
Mezőgazd.	900	1060	397	134	12	7	2510
Munkás	180	341	206	89	5	2	823
Értelmiségi	38	138	143	153	24	10	506
Összesen	1118	1539	746	376	41	19	3839

Tájékozódásra még több lehetőséget nyújt a százalékos táblázat:

A háztartások százalékos megoszlása könyvállomány szerint

A családfő foglalkozása	A háztartások száma az összes háztartások százalékában, ahol az egy olvasni tudó személyre jutó könyvállomány						
	semmi	1-10	11-25	26-100	101-250	250 felett	Összesen
	1	2	3	4	5	6	7
Mezőgazd.	35,8	42,2	15,9	5,3	0,5	0,3	100,0
Munkás	21,9	41,5	26,0	10,8	0,6	0,2	100,0
Értelmiségi	7,5	27,3	28,3	30,2	4,7	2,0	100,0
Átlag	29,1	40,1	19,4	9,8	1,1	0,5	100,0

A táblázatokra tekintve feltűnik a könyvállomány nélküli, vagy csak nagyon kevés könyvvel rendelkező háztartások magas száma. A kitöltött kérdőívek első átnézése után az intézet a könyvtulajdonosokról és könyveik számáról szóló adatokat nagyon alacsonynak tartotta. Ezt a véleményüket megerősí-

tette az is, hogy a vizsgált háztartások egyéb javakkal való ellátottsága lényegesen jobbnak mutatkozott. Ezért felhívták a kérdőbiztosokat, hogy a kapott válaszokat ellenőrizzék, győződjenek meg arról, vajon a feleletek megfelelnek-e a tényleges helyzetnek. A felülvizsgálat során bebizonyosodott, hogy az eredeti válaszok hűen jellemezték a könyvellátottság helyzetét. Ezt nem csak a kérdezettek erősítették meg, hanem a kérdőbiztosok a lakásban körülnézve is ugyanezt tapasztalták.

A könyvnélküli 1118 háztartás tagjainak nagyon kis része lehet csak idős kora miatt írni-olvasni nem tudó. Közéjük azonban csak a mezőgazdasági foglalkozásuak nagyon kis, a munkások elenyészően alacsony hányada tartozhat, de semmiképpen sem az értelmiségiek. A korábbi idők iskolázatlansága szerepet játszhat tehát a könyvállomány hiányában, vagy nagyon alacsony voltában, de semmi esetre sem indokolhatja az ilyen háztartások sajnálatosan nagy arányát.

A számok további tanúsága szerint a könyvvel rendelkező mezőgazdasági és munkás háztartások között a legnagyobb számban a minimális - 1-10 db-ig terjedő - könyvállományuak szerepelnek; az ér-

telmiségiiek legnagyobb része azonban már a közép-kategóriába - 26-100 kötetel rendelkezők sorába - tartozik.

A mezőgazdasági háztartások háromnegyede vagy egyáltalában nem rendelkezik könyvvel, vagy megelégszik minimális könyvvel. Ezen a csoporton belül is csak minden harmadik háztartásban található olvasni tudó személyenként 11-25 kötet könyv. Husz mezőgazdasági háztartás közül csak egynek az egy olvasni tudó családtagra számított könyvállománya változik 26-100 kötet között. Ennél nagyobb személyi könyvtárral már csak kis töredékük, 100 közül alig egy háztartás rendelkezik.

A munkások könyvvel való ellátottsága már egészségesebben alakult, mint a paraszt lakosságé. Lényegesebben kevesebb a könyv nélküli háztartások száma és sokkal több családban találunk 26-100 könyvet is.

A legkedvezőbb képet - érthető módon az értelmiségiéknél találjuk. Ennek ellenére felvetődik a kérdés, milyen okok következtében él "könyvteletlenül" az értelmiségi háztartások 7,5%-a, azaz minden tizeharmadik e típusba tartozó háztartás, milyen körülmények hatására mondott le a falun élő értelmi-

ségiek egy része legalább néhány kedvenc kötete, vagy munkájához szükséges szakkönyve birtoklásáról. Meg lehetne kérdezni azt is, hogy el tudják-e látni - nem egyszer oktató - hivatásukat ezek az értelmiségiek?

A minimális könyvállománnyal rendelkezők kategóriájába, valamint az elfogadható állománnyal rendelkezőkébe a falusi értelmiség 27,3, illetve 28,3%-a tartozik. Az értelmiségi háztartások közel harmada személyenként 26-100 könyvvel rendelkezik. A 100-nál, illetve 250-nél több könyvvel bírók hányada elfogadhatónak látszik.

A könyvvel való ellátottság megítélésénél nyilvánvalóan figyelembe kellene venni a felmért községek könyvtári ellátottságát is. Nagyon tanulságos lett volna tudni, hogy a vizsgált háztartások tagjai között milyen számban vannak könyvtári olvasók. Különösen fontos kérdés, hogy olvasnak-e könyvtárban azok is, akiknek nincsenek saját könyveik. A tanulmány nem csupán az ezekre a kérdésekre adandó válasszal marad adósunk, hanem igen nagy tájékozatlanságot árul el ezen a téren. Ezt írja:

*Az iskola és ahol művelődési ház van, minden esetben rendelkezik kölcsönkönyvtárral. Ezenki-

vül található kölcsönkönyvtár azokban a falvakban, ahol földművelésszövetkezeti központ, állami gazdaság, vagy legalább mérsékelt nagyságu ipari üzem működik. Mindezek száma azonban a falvak összességének mintegy negyedére korlátozódik." (Kiemelés tőlem.U.J.)

A tanulmány szerzője a továbbiakban ^{is} által még "hazai könyvtáraink alacsony szintjé"-re. Nem tudva azt sem, hogy az ország minden egyes községében működik tanácsi közművelődési könyvtár, vagy legalább könyvkölcsönző, az ilyen ítélet nemcsak hamis, hanem rendkívül felelőtlen.

A munka a továbbiak során az alacsony könyvállományt előidéző okok feltárása érdekében a háztartások nagysága és a könyvállomány közötti összefüggéseket mutatja be.

A háztartások százalékos megoszlása a könyvállomány és a háztartás nagysága szerint:

A háztartás tagjainak száma	A háztartások száma az összes háztartások százalékában, ahol az egy olvasni tudó személyre eső könyvállomány						Összesen felett
	semmi	1-10	11-25	26-100	101-250	250	
1	37,0	28,7	16,8	14,0	2,8	0,7	100,0
2	32,6	33,3	22,3	9,7	1,5	0,6	100,0
3	27,0	38,9	20,0	12,2	1,4	0,5	100,0
4	26,0	40,4	21,7	10,3	1,1	0,5	100,0
5	27,4	43,9	19,2	8,1	1,0	0,4	100,0
6	32,1	44,9	14,3	7,6	0,3	0,8	100,0
7	37,0	41,4	14,8	6,8	-	-	100,0
8-9	38,7	46,2	10,1	5,0	-	-	100,0
Átlag	29,1	40,1	19,4	9,8	1,1	0,5	100,0

A táblázat adatai szerint a könyvállomány alakulása a 3-5 tagú, közepes háztartásoknál a legkedvezőbb. Köztük a legalacsonyabb a könyvvel egyáltalán nem rendelkezők aránya, a legmagasabb a közepes könyvállományuaké.

A könyvtelen háztartások között a legtöbbet a nagyon kicsi vagy nagyon nagy családoknál találjuk. Az utóbbi nyilvánvalóan anyagi okokra vezethető vissza, az előbbi viszont magukra maradt nem olvasó öregekre utal. Közepes nagyságu családok tagjai között már könnyebben akad olvasni szerető ember, rendszerint biztosíthatók itt még az anyagi feltételek is.

Az anyagi tényezők hatását mutatja be a következő táblázat.

A háztartások százalékos megoszlása a könyvállomány és az egy főre jutó évi pénzbevétel szerint:

Egy főre eső évi pénzbevétel 1000 Ft	A háztartások száma az összes háztartások százalékában, ahol az egy olvasni tudó személyre eső könyvállomány						
	semmi	1-10	11-25	26-100	101-250	250 felett	Összesen
0-2	45,3	38,3	14,1	2,3	-	-	100,0
3	48,0	39,5	10,6	1,6	0,3	-	100,0
4	38,2	45,5	11,8	4,0	0,3	0,2	100,0
5	34,4	44,8	15,3	4,4	0,7	0,4	100,0
6-7	28,4	43,0	19,4	8,3	0,7	0,2	100,0
8-10	23,6	37,8	23,8	13,0	1,1	0,7	100,0
10-15	17,6	37,2	26,7	16,2	1,7	0,6	100,0
16-20	20,5	31,5	21,1	22,4	3,2	1,3	100,0
21-től	17,5	22,7	23,7	25,8	7,2	3,1	100,0
Átlag	29,1	40,1	19,4	9,8	1,1	0,5	100,0

Nyilvánvaló az összefüggés az egy főre eső pénzbevétel és a saját könyvállomány nagysága között. Az alacsonyabb jövedelmi rétegeknél az elsőrendű, illetve az annak tartott szükségletek kielégítésére nélkülözhetetlen összegek természetesen korlátozzák a könyvre fordítható kiadás nagyságát. Ebből az is következik, hogy a könyv széles körű elterjedéséhez nem elegendő viszonylag alacsony szinten történő ármegeállapításuk. Az eredmények csak akkor válhatnak teljessé, ha az átlagos és különösen a kisebb jövedelmi rétegek életszinvonala elér egy bizonyos mértéket.

Valószínű az is, hogy a "könyvtelenség" és a háztartásokban található könyvek alacsony száma az iskolázatlanságon, az elégtelen jövedelmen kívül a rossz lakásvizonyokkal is összefüggésben áll. A zsufolt lakás, a villanyvilágítás hiánya nem nagyon kedvez az olvasásnak.

Nem független az olvasás, a könyvtulajdon gyakorisága a táj termelési jellegétől sem. Erre vonatkozólag az itt következő táblázat nyújt adatokat.

A háztartások százalékos megoszlása a táj-jelleg és a könyvállomány szerint:

Tájjelleg	A háztartások száma az összes háztartások százalékában ahol az egy olvasni tudó személyre eső könyvállomány						
	semmi	1-10	11-25	26-100	101-250	250 felett	Összesen
Főleg szántó-földi termelés	33,2	36,6	18,7	10,0	0,9	0,6	100,0
Főleg állattenyésztő	22,6	50,1	19,6	6,3	0,9	0,5	100,0
Főleg gyümölcs-zöldségtermelő	27,5	41,1	18,8	11,2	0,9	0,5	100,0
Bánya-ipari	34,7	30,0	21,1	12,1	1,7	0,4	100,0
Üdülő	36,5	31,2	19,8	9,7	2,0	0,8	100,0
Átlag	29,1	40,1	19,4	9,8	1,1	0,5	100,0

Feltűnő, hogy az állattenyésztő területeken viszonylagosan alacsony a könyvnélküli háztartások száma. A minimális könyvmennyiség - 1-10 kötet személyenként - itt a háztartások felénél megtalálható. Nagyobb könyvállományt azonban ezeknek a tájaknak a lakóinál sem találunk. Talán nem tévedünk, ha feltételezzük, hogy az állattenyésztés fokozottabban követeli meg a minimális műveltséget és szakmai ismereteket, mint például a növénytermesztés. Nagyobb mennyiségű könyv megszerzését azonban akadályozza az anyagi feltételek hiánya.

Érdeklődésre tarthat számot a háztartások megyék szerinti könyvellátottsága. Helytelen volna azonban, ha nem vetnénk itt egy pillantást ugyan ezeknek a megyéknek a könyvtári könyvellátására is.

A felmérés adataiból összeállított táblázatot ezért saját 1962. évi adatainkból kiegészítettük a megfelelő megyék falvaiban ezer lakosra átlagosan jutó könyvtári kötetek számával is.

Érdekes, hogy az aránylag egyenletesebb könyvtári ellátással szemben a saját könyvállomány területén igen nagy eltérések mutatkoznak az egyes megyék adatai között. A felmérést végző intézet ezt a könyvterjesztő hálózat működésének színvonalával és a tájjellegből eredő okokkal magyarázza. A magunk részéről úgy véljük, hogy ezeken kívül a fentiek során elemzett tényezők összessége, valamint a terület műveltségi adottságai együttesen eredményezték a saját könyvvel való ellátottság jelenlegi helyzetét.

A Szövetkezeti Kutató és Üzemszervezési Iroda hasznos munkát végzett, amikor a könyvterjesztés figyelmét súlyos és halaszthatatlan adósságára hívta fel.

A könyvállomány megoszlása megyék szerint:

Megye	A háztartások száma az összes háztartások százalékában, ahol az egy olvasni tudó személyre eső könyvállomány							A megye községei- ben 1000 lakosra jutó könyvtár	
	semmi	1-10	11-25	26-100	101-250	250 felett	Ossze- sen	Köt. sz.	Kölcs. sz.
Bács-Kiskun	19,1	46,2	21,8	10,9	1,7	0,3	100,0	643	2620
Borsod	34,9	40,3	15,8	8,1	0,9	-	100,0	632	2566
Csongrád	17,1	53,1	22,4	5,4	0,5	1,5	100,0	681	2727
Győr	12,2	46,6	25,5	14,0	0,9	0,8	100,0	672	2477
Hajdu	31,0	39,7	21,8	6,3	0,9	0,3	100,0	690	2586
Heves	31,1	50,4	9,9	8,6	-	-	100,0	678	2705
Pest	29,9	35,0	18,2	14,0	2,1	0,8	100,0	422	1926
Somogy	25,7	46,8	17,3	8,8	1,2	0,2	100,0	878	2822
Szabolcs	57,6	25,8	10,0	5,4	0,3	0,9	100,0	636	2036
Szolnok	32,7	39,2	17,5	9,6	0,5	0,5	100,0	851	3494
Veszprém	32,1	20,4	31,7	12,8	2,6	0,4	100,0	775	2937
Átlag	29,1	40,1	19,4	9,8	1,1	0,5	100,0	717 ⁺	2633 ⁺

⁺ Országos átlag

Ughy Jenő: Adatok a falusi lakosság saját könyvvel
való ellátottságáról. = Könyvtári Figyelő, 1964.

1-2. sz. 58-64.p.

Szné

KÖNCZÖL IMRE

Házi könyvtárak Várpalotán

Várpalota gyorsan fejlődő új szocialista város, amely a felszabadulás óta eltelt két évtizedben gazdasági és népesedési szempontból egyaránt számottevő helyé vált. Ugyanakkor - eltérően több teljesen új szocialista városunktól - gazdag történelmi múlttal is rendelkezik, a történelmi örökség és a szocialista alkotás ötvözeteként él és fejlődik. A maga sajátos adottságaival alkalmas terület annak megvizsgálásához, hogy a társadalmi fejlődés folyamata, a gazdasági és a népesedési viszonyok alakulása milyen hatással van a könyv- és könyvtárkultúra alakulására, fejlődésére.

A város lakossága jelenleg 26 574 állandó, 11 000 ideiglenes, összesen tehát kb. 37 000 fő, amelyhez még mintegy 4000 bejáró dolgozó is csatlakozik.

A felszabadulás óta a város gazdasági és népesedési fejlődésével párhuzamosan, illetve azt nyomomon követve fellendült a könyvtári élet is. Jelenleg négyféle könyvtári hálózat működik, s ezek a város egész területét behálózzák. Ha a közművelődési könyvtárak mellett a műszaki és iskolai könyvtárak adatait is figyelembe vesszük, akkor a következő képet nyerjük a lakosság által használható

könyvtári állományról:

Közművelődési könyvtárak	48 397 kötet
Műszaki könyvtárak	14 733 kötet
Iskolai könyvtárak	11 511 kötet
Összesen:	<u>74 630 kötet.</u>

A város 1-1 lakosára tehát 2,8 könyvtári könyv jut.

Az olvasók száma a közművelődési könyvtárakban 5951, a város lakosságának 23,5%-a, 1964-ben 1-1 olvasó 25,6 könyvet kölcsönzött, ami az olvasók aktivitását mutató jó átlagnak tekinthető. A kölcsönzött könyvekből 54,8% szépirodalom, 28,1% gyermek- és ifjúsági irodalom, 17,1% pedig szak- és ismeretterjesztő irodalom.

Ezek az adatok azt bizonyítják, hogy a város könyvtárai a hasznos és nemes szórakozás lehetősége mellett az önművelésnek, az ismeretek terjesztésének is hatékony tényezőivé váltak, fontos feladatot tudnak vállalni a társadalom olvasási igényeinek kielégítésében. Ismert tény azonban, hogy a könyvtárak mellett fokozódó jelentőségük van a szűkebb, családi igényeket és érdeklődést kielégítő házi könyvtáraknak, hiszen a kiadott könyvek nagyobb részét, az összes könyvtermésnek több mint 3/4-ét

hosszu évek óta ezek részére vásárolják. Ez arra vall, hogy a könyv lassan valóban közszükségleti cikk lesz, a házi könyvtár szerves tartozékává válik a családi otthonoknak, és a könyvtárak mellett egyre nagyobb szerepet kap az olvasási igények kielégítésében. Ez egyben azt is jelenti, hogy egy-egy terület könyvvel való ellátottságát, könyv- és könyvtárkulturáját csak akkor lehet teljesen számbavenni, ha a közkönyvtárak mellett a házi könyvtárak állományával is számolunk.

Ezért Várpalotán 1965 januárjában "könyv-számlálást" végeztünk 800 családnál annak megállapítására, hogy vannak-e, illetve mekkorák és milyen összetételűek a házi könyvtárak a különböző foglalkozású és iskolai végzettségű családoknál. Vizsgálatunk - célját és módszerét tekintve - lényegesen elért az utóbbi időben publikált hasonló jellegű vizsgálódásoktól, mind a könyvtártudományi és Módszertani Központ öt község ezer lakosára kiterjedő vizsgálatától, mind a Központi Statisztikai Hivatal 4000 háztartásra kiterjedő adatgyűjtésétől. Ezeknek ugyanis annak megállapítása volt a főcéljuk, hogy hányan olvasnak, mennyit, mit és honnan olvasnak, viszont Várpalotán kizárólag azt vizsgáltuk, van-e házi könyvtár és mit tartalmaz?

Módszert tekintetében a KMK és a KSH adatgyűjtésének a kérdés-felelet, tehát a bemondás volt az alapja, mi viszont ellenőrizhető adatgyűjtésre, a házi könyvtárak állományának szerző és cím szerinti összeírására törekedtünk, amely egyben alapot adott a könyvtárak állományának tartalmi és minőségi áttekintésére is. Valójában azonban ennek is a saját bevallás volt az alapja, mert csak a tulajdonos által feltárt könyveket lehetett jegyzékbe venni. Elfelejtés és különböző okokból való elhallgatás következtében tehát nagyjából itt is hasonló pontatlansági százalékkal számolhatunk, mint pl. a KSH adatainál, annak ellenére, hogy a feldolgozás során azokat a családokat, amelyeknél az elhallgatás, vagy az összeírók pontatlan munkája kideríthető volt, figyelmen kívül hagytuk, s így a 800 család helyett csak 694-nek az adatait vizsgáltuk.

A vizsgálat alapján két dolgot kell mindenekelőtt megállapítani. Az első, hogy a multtal szemben, amikor elvétve lehetett olyan munkás vagy paraszt családot találni, amelynek a biblián, a katekdáriumon és az esetleg megőrzött iskolai könyvön kívül - amelyeket most nem is vettünk figyelembe az összeírásnál - egyéb könyve is lett volna, a vizsgált családok közt egyetlen sem akadt, amelynek legalább néhány könyve ne lenne. (Ez részben azzal

is magyarázható, hogy csak olyan családokat vizsgáltunk, amelyeknek legalább egy 10 éven felüli gyermeke is van.) A másik, hogy a családok többsége ma még nem rendelkezik komolyabb igények kielégítésére is alkalmas könyvtárral, hiszen a vizsgált családok 70%-ánál csak 50 kötetig terjed az állomány. Nagyon szembetűnő azonban ezeknél a családoknál a szülők és a gyermekek könyvhöz való viszonyának alakulása, fejlődése. Az alacsony iskolai végzettségű szülők többsége a saját részére most sem nagyon vásárol könyvet, de gyermekeit már könyvvel is megajándékozza a különböző ünnepeken, és sok család megvásárolja az iskolai kötelező olvasmányokat is.

Összesítve az adatokat, a következő képet kapjuk:

A vizsgált családtagok száma	Könyvek száma	szép-irod.	Ebből gyermek-és ifjúsági irod.	tud.és ism. terj. irod.	Egy családra jutó átlag
694	33 248 61,0%	20 286 23,7%	7857 15,3%	5105	43,7

A könyvtárak nagyság (kötetszám) szerinti megoszlása:

10 kötetten aluli	78 (11,3%)
11-50 kötet között	417 (60,0%)
51-100 kötet között	130 (18,8%)
101-200 kötet között	53 (7,7%)
201-500 kötet között	13 (1,8%)
500 kötetten felüli	3 (0,4%)

Érdemes megnézni, hogy a foglalkozás és az iskolai végzettség hogyan befolyásolja a családi könyvtárak alakulását, melyiknek van a kettő közül nagyobb jelentősége. A családfő iskolai végzettsége szerint két, illetve három csoportba osztottuk a családokat. Az elsőbe azokat, akik a 8 általánost, vagy valamely ezzel egyenrangú iskolát végeztek, vagy ennél kevesebb iskolai végzettségük van, a másodikba pedig azokat, akiknek középiskolai érettségijük van, illetve ha nincs is érettségijük, de több-kevesebb ideig középiskolába is jártak. A harmadik csoportba (értelmiség) vettük az egyetemi és főiskolai végzettségűeket.

Foglalkozás és iskolai végzettség	A vizsgált családok száma	Összes könyv	Egy családra jutó átlag
Munkás, 8 ált. isk.-ig	209	6416	30,9
Munkás, 8 ált. felett	27	1908	70,6
Bányász, 8 ált.-ig	257	9073	35,3
Bányász, 8 ált. felett	45	3211	71,3
Tsz.-tag	18	451	25,0
Egyéb, 8 ált.-ig	64	2880	45,0
Egyéb, 8 ált. felett	56	4953	88,4
Értelmiségi	18	4356	242,0

A könyvtárak nagyság szerinti megoszlása

foglalkozás és iskolai végzettség szerint:

Foglalkozás és iskolai végzettség	10 kötetig	11-50 kötetes	51-100 kötetes	101-200 kötetes	201-500 kötetes	500 kötet felett
Munkás, 8 általánosig	43	127	32	7	-	-
Munkás, 8 általános felett	-	13	7	6	1	-
Bányász, 8 általánosig	25	185	36	9	2	-
Bányász, 8 általános felett	2	14	20	8	1	-
Tsz-tag	2	15	1	-	-	-
Egyéb, 8 általánosig	6	46	6	4	2	-
Egyéb, 8 általános felett	-	17	26	10	2	1
Értelmiségi	-	-	2	9	5	2

Amint a táblázatokból világosan látszik, az egyetemi és főiskolai végzettségűek után az "egyéb" kategóriába tartozó családoknak van a legtöbb könyvük, a parasztságnak pedig a legkevesebb. Az is szembevetően mutatkozik, hogy az azonos foglalkozásuaknál az iskolai végzettség milyen nagy mértékben befolyásolja a könyvtárak nagyságát. Az általános iskolainál magasabb végzettségű munkás és bányász kategóriában több mint kétszerese az átlagos kötettség az alacsonyabb végzettségűeknek, és az "egyéb" kategóriában is megközelítően szintén ez az arány. A könyvtárak nagyságát

tehát elsősorban az iskolai végzettség határozza meg, és bár van némi szerepe a foglalkozásnak is, az sokkal jelentéktelenebbnek tekinthető.

Nem világlik ki a táblázatból, a vizsgálat során azonban nagyon szembetűnően megmutatkozott, hogy az esti és levelező tagozatokat végzők illetve végzetek általában rontják annak a kategóriának az átlagát, amelybe iskolai végzettségük alapján besorolást nyertek, mert könyveik száma lényegesen alatta marad a kategória átlagának. Ez arra mutat, hogy az esti iskolák, főként a technikumok, a szakismeretek nyújtása mellett nem adnak kellő általános műveltséget, és ami még ennél is nagyobb hiba: nem ébresztik fel az önművelődés, a rendszeres olvasás igényét.

Felmérésünk során nemcsak számszerűleg, hanem tartalmi megoszlás szerint is vizsgáltuk a házi könyvtárak állományát. A könyvtári statisztika rovatát vettük alapul, ezt azonban tovább részleteztük. A szépirodalmat nyolc részre bontottuk. Külön-külön rovatot kapott a) a régi magyar, b) a mai magyar, c) a világirodalmi klasszikus, d) a mai világirodalom, e) a szovjet, f) a népi demokratikus, g) a vers, valamint h) a bestseller és ponyva. A gyermek és ifjúsági irodalom rovatát is három részre vettük: a)

mese, b) magyar gyermek- és ifjúsági, valamint c) külföldi gyermek- és ifjúsági irodalom. Az ismeretterjesztő irodalomnál csak annyit módosítottunk, hogy külön rovatba vettük a nagyon népszerű földrajz-utleírás szakot.

A szépirodalomnál mind a magyar, mind a világirodalomban a könyvtári gyakorlatnak megfelelően réginek, illetve klasszikusnak soroltuk be a már nem élő írók műveit. Ettől egyedül a szovjet irodalomnál tértünk el, ahol azoknak a már halott íróknak a műveit is a "szovjet" rovatban tüntettük fel, akiknek az életműve a szovjet irodalom szerves részét képezi, mint pl. Gorkij, A. Tolsztoj, Fagyeejev stb. Néhány olyan író, illetve egyes művét, aki eredetileg nem ifjúsági volt, a mai gyakorlatban azonban kizárólag azzá vált, a "gyermek és ifjúsági irodalom" rovatába soroltuk, így pl. Cooper és Verne összes művét, vagy Mark Twain "ifjúságivá" vált műveit. Nem vettük ezzel szemben ifjúságinak a magyar irodalom néhány olyan alkotását, mint Gárdonyi: Egri csillagok, Jókai: A kőszívű ember fiai és Móricz: Légy jó mindhalálig c. műve, mert ezek - bár az ifjúság között is nagyon népszerűek - első sorban mégsem az ifjúsági kategóriába tartoznak. Mivel az irodalmi műveltség és igényesség egyik fokmérője a költészet-

ben való jártasság, külön rovatot nyitottunk a verseknek, az ifjúság számára készült verses mesék azonban természetesen nem a versek, hanem az ifjúsági és gyermekirodalom rovatában szerepelnek. A mese rovatban viszont csak a gyermekek részére írt, vagy feldolgozott meséket tüntettük fel. A tudományos igényű népmesegyűjtemények és válogatások a jellegüknek megfelelő irodalmi vagy szakrovatba kerültek.

Ilyen módon részletezve a következő képet

kapjuk:

Régi magyar	7 015	21,1%
Mai magyar	3 510	10,6%
Világirodalmi klasszikus	4 216	12,6%
Mai világirodalom	1 280	3,9%
Szovjet	1 878	5,6%
Népi demokratikus	710	2,1%
Vers	1 031	3,1%
Bestseller-ponyva	646	2,0%
<hr/>		
Szépirodalom összesen	20 286	61,0%
<hr/>		
Mese	1 264	3,8%
Magyar gyermek- és ifjúsági	3 344	10,1%
Külföldi gyermek- és ifjúsági	3 249	9,8%
<hr/>		
Gyermek- és ifjúsági irodalom összesen	7 857	23,7%
<hr/>		

Társadalomtudományi	1 300	3,9%
Természettudományi	634	1,9%
Műszaki	456	1,4%
Mezőgazdasági	100	0,3%
Földrajz-utleírás	990	2,9%
Egyéb ismeretterjesztő	1 625	4,9%
<hr/>		
Ismeretterjesztő összesen	5 105	15,3%
<hr/>		
Együtt	33 248	100,0%
<hr/>		

Az egész állománynak kb. egyharmada magyar szépirodalom: mégpedig kétharmada a régi magyar kategóriába tartozik, s ennek több mint fele négy író: Gárdonyi, Jókai, Mikszáth és Móricz műveiből adódik. Közülük is kiemelkedően vezet Jókai, utána Mikszáth, Móricz, Gárdonyi a sorrend. Ebben a kategóriában a három legtöbbször szereplő könyv Gárdonyi: Egri csillagok, Jókai: A kőszivü ember fiai és Móricz: Légy jó mindhalálig c. műve, tehát azok, amelyek az általános iskolában kötelező olvasmányok.

Elégedettek lehetünk a mai magyar irodalom arányával is, minőségi összetételével azonban már kevésbé. Az új magyar irodalom időtállóknak tekinthető alkotásainak aránya lényegesen alatta marad az irodalom perifériájához tartozó "olvasmányos" könyvek és a korszerűsített, "vonalasított" ponyva arányának.

Külön kell szólni a versekről, amelyek az

állomány 3,1%-át alkotják. Az aránylag tehát kevés verseskötetnek kb. fele csaknem teljesen egyenlő arányban Arany és Petőfi között oszlik meg. A fennmaradó másik felében legtöbb - megközelítően azonos - példánnyal szerepel Vörösmarty, Ady és József Attila. Mellettük a magyar és a világirodalom legkülönbözőbb költői megtalálhatók még, csak a mai magyar költészet hiányzik majdnem teljesen.

A bestseller és a ponyva aránya alatta maradt az előzetes várakozásnak. Lehetséges persze, hogy főként ezen a téren érvényesült az elhallgatás és a letagadás, de mivel többségben olyan családokról van szó, akik a múltban nem nagyon olvastak és nem vásároltak könyvet, sőt jelentős részük az elmúlt 10-15 évben települt a városba és itt teremtettem meg családi otthonát, lehetséges az is, hogy valóban nincs több bestseller és ponyva könyvek közt. Erre enged következtetni, hogy a legtöbb ponyvát a magasabb iskolai végzettségűeknél találtuk, és az igazi ponyva közöttük is elenyészően csekély. Nagy része a két világháború közötti népszerű írók: Bromfield, Cronin, Gulácsy Irén, Harsányi Zsolt, Nyirő József, Zilahy Lajos stb. műve, tehát közelebb áll az igazi irodalomhoz, mint a ponyvához. Sőt az itt szereplő művek egy részénél irodalmilag lényegesen

gyengébbek is szép számmal találhatók a mai magyar, de még a régi magyar irodalom rovatában is, mivel a besorolásnál alkalmazkodtunk ahhoz az elvhez, hogy a könyvkiadók államosítása óta nem jelenik meg ponyva Magyarországon. Pedig például a felsoroltaknál gyengébb irodalomnak tekinthetők Zsigray Julianna ma is megjelenő könyvei, vagy a B.M. kiskönyvtár ponyva színvonalon mozgó kiadványai. A vizsgálódásban ezek is a mai magyar irodalmat "javítják", Rejtő Jenő pedig "klasszikussá" előléptetve a régi magyar irodalom arányát emeli...

A meséskönyvek közül Benedek Elek művei, a magyar ifjúsági irodalomból Molnár Ferenc Pál utcai fiuk-ja, a külföldiek közül pedig Verne, majd őt követve Cooper viszi el a pálmát.

Az ismeretterjesztő könyvek aránya általában alacsony, de ezen belül is feltűnően kevés a természettudományi és még kevesebb a műszaki könyv. Érdekes képet kapunk, ha a házi könyvtárak állományának megoszlását összehasonlítjuk a közkönyvtárakéval.

Könyvtártípus	Szép- irodalom	Ifjúsági irodalom	Társada- lomtud.	Termé- szett.	Mű- szaki	Mező- gazd.	Egyéb ismere- terj.
Közkönyvtár	51,7%	15,2%	11,4%	2,8%	4,2%	0,6%	14,1%
Házi könyvtár	61,0	23,7	3,9	1,9	1,4	0,3	7,8

A házi könyvtárakban tehát a szépirodalom, valamint a gyermek- és ifjúsági irodalom aránya lényegesen nagyobb, a szak- és ismeretterjesztő könyveké viszont még fele akkora sincs, mint a közkönyvtárakban. Tévesek tehát azok a gyakran hallható vélemények, hogy a közkönyvtárakban nem érdemes nagyobb gondot fordítani a szakkönyvek propagálására, mert azokat ugyanis megveszik az emberek. Felmérésünk tapasztalata alapján inkább fogadhatjuk el igazságként, hogy az egyszerű dolgozók többsége még nem jutott el a fejlődésnek arra fokára, hogy szakmai ismereteinek elmélyítése és bővítése érdekében könyvet vásároljon. Ezt támasztja alá az is, hogy amíg a magasabb iskolai végzettségű, tehát általában jobb beosztásban dolgozó és jobban is kereső bányászoknál 3% a műszaki könyvek aránya, addig a 8 általánosnál kevesebb iskolát végzett bányászoknál csak 0,8%. Érdekességként kell megemlíteni, hogy e téren kiemelkedően legjobb a helyzet a tsz tagoknál, akiknél a műszaki (traktorokkal, mezőgazdasági gépekkel foglalkozó) könyvek aránya 2%, a szakmai műveltségük emelésére szolgáló mezőgazdasági szakkönyveké pedig - ami az ő esetükben egyenértékűnek tekinthető a más foglalkozásuak műszaki könyvével - 7,5%, együttesen tehát 9,1%, szemben a műszaki könyvek összesített 1,4%-os arányával. Ér-

demes lenne megvizsgálni, hogy milyen szerepe van ebben a tsz akadémiának.

A házkönyvtárak szak- és ismeretterjesztő részének alacsony arányából azt a tanulságot mindenestre levonhatjuk, hogy ez fokozott kötelezettséget ró a közművelődési könyvtárakra, mind a szakkönyvek beszerzése, mind azok népszerűsítése terén. Nekik kell biztosítaniuk, hogy minden fontosabb szak- és ismeretterjesztő könyv könnyen hozzáférhető legyen mindenki számára, és kellő propagandával, felvilágosító munkával azok megkedveltetése érdekében is sokat kell még tenniük. De talán náluk is többet tehetnének a munkás akadémiák és a különböző ismeretterjesztő előadások előadói.

Beszédes adatokat kapunk akkor is, ha azt vizsgáljuk, hogy foglalkozás és iskolai végzettség szerint hogyan változik a szépirodalom összetétele, kik mit vásárolnak elsősorban, illetve mit vásárolnak kevésbé.

Foglalkozás és iskolai végzettség	Régi magyar	Mai magyar	Világirodalmi klassz.	Mai világirodalom	Szovjet Népi dem.	Gyermek- és ifjúsági	
Munkás, 8 ált.isk.-ig	21,5	11,5	9,8	4,7	5,9	2,3	29,8%
Munkás, 8 ált.felett	20,9	10,1	13,8	4,0	7,8	2,8	25,6
Bányász, 8 ált.-ig	21,2	12,3	9,9	4,3	7,3	2,8	26,8
Bányász, 8 ált.felett	22,7	10,8	12,9	3,0	6,0	2,1	21,7
Tsz-tag	26,4	4,8	5,7	1,1	2,0	0,0	41,9
Egyéb, 8 ált.-ig	21,3	12,1	16,4	3,0	4,7	1,7	25,1
Egyéb, 8 ált. felett	23,7	9,2	15,7	3,5	4,7	1,7	15,6
Értelemiségi	17,0	6,1	18,4	3,2	2,2	1,0	13,8

Ha összehasonlítjuk ezt a táblázatot az egyes kategóriák átlagos kötetszámát mutató táblázattal, akkor megállapíthatjuk, hogy minél alacsonyabb az átlagos kötetszám, annál magasabb a gyermek- és ifjúsági könyvek aránya. Ez is igazolja azt a már említett tényt, hogy a kevés könyvű családok elsősorban gyermekeik részére vásárolják a könyveket. Különösen szembetűnő ez a tsz tagoknál.

A szépirodalomból az értelmiség kivételével minden kategóriában a régi magyar irodalom a legnépszerűbb, az értelmiségnél viszont valamivel magasabb a világirodalmi klasszikusok aránya. A mai magyar irodalom a parasztság és az értelmiség körében hódít legkevésbé, a többi kategóriánál nagyjából azonos szinten áll. Ugyanez a helyzet a szovjet, sőt bizonyos fokig a népi demokratikus irodalom esetében is. Ennek nyilván többféle oka is van, s ezek nem kizárólag irodalmi jellegűek lehetnek.

A táblázatokból nem derül ki, a könyvtárak vizsgálata során azonban - főként a kevés könyvű bányászoknál - feltűnően sokszor szerepeltek olyan művek, amelyek nem kezdő olvasóknak valók, mint pl. Darwin: a fajok eredete, Gorkij: Klim Számgin élete stb. Könnyen kideríthető volt, hogy ezeket nem tudatosan, saját akaratukból vásárolták, hanem a könyv-

terjesztés ügynökei éltek vissza a jószándéku, de tájékozatlan emberek bizalmával. Nyakükba sózták az eladatlan raktárkészletből összeállított típus-csomagokat.

A házi könyvtárak állományának százalékos megoszlását a KSH 4000 háztartás könyvolvasási adataira vonatkozó felmérések hasonló jellegű adataival veti össze a következő táblázat.

Műfaji megoszlás	A házi könyvtáraké %	A KSH felmérés szerint az olvasott könyveké %
Magyar szépirodalom	32,0	35,9
Világirodalmi klasszikus	12,6	11,6
Szovjet és népi demokratikus	7,7	4,8
Egyéb világirodalom	3,9	8,3
Bestseller és ponyva	2,0	6,4
Ifjúsági regények, meséskönyvek	23,7	23,7
Utleírások	2,9	2,6
Általános művek	8,8	2,3
Szak- és ismeretterjesztő művek	3,6	3,3
Vers	3,1	nem szerepel
Ismeretlen	nem szerepel	1,1
Összesen	100,0	100,0

E szerint a magyar irodalomból, főként azonban a mai világirodalomból lényegesen többet olvasnak, mint meglevő saját könyvük, aminek bizonyára az a magyarázata, hogy az új, ismeretlen írókat előbb "kipróbálják", és csak erősen megválogatva vásárolják. A bestseller és a ponyva csoportjában is lényegesen magasabb a meglevőnél az olvasott könyvek aránya, köztudomásu azonban, hogy ezek rongyosra olvasva - gyakran magas áron - járnak kézről kézre. Az ifjusági irodalomnál a két adat teljesen megegyezik, és nincs lényegesebb eltérés a világirodalmi klasszikusoknál, az utleírásoknál, a szak- és ismeretterjesztő könyveknél sem. A meglevőnél kevesebbet olvasnak viszont a szovjet és népi demokratikus művekből és sokkal kevesebbet az általános művekből. Az utóbbira azonban magyarázatot ad az, hogy ebbe a csoportba főként olyan művek tartoznak, amelyeket nem olvasni, hanem időnként megnézni, vagy tanulmányozni szokott az ember, mint pl. lexikonok, politikai, nyelvészeti, irodalom- és művészettörténeti könyvek, albumok stb.

Szembetűnő, hogy a KSH felmérése szerint az olvasott könyveknek csak 9,3%-a a nem szépirodalmi jellegű, a várpalotai könyvtárak adatai szerint viszont a kölcsönzött könyveknek 17,1%-a. Ez jelent-

hetné azt is, hogy a két adat közül valamelyik nem helytálló, vagy pedig azt, hogy - Várpalotára is érvényesnek tekintve a KSH adatait - nem olvasnak el minden kikölcsönzött könyvet. Mindkettőnél valószínűbb azonban az a harmadik lehetőség, hogy a KSH adatgyűjtése alkalmával a megkérdezettek csak az olyan könyveket nevezték meg, amelyeket "olvasmányként" olvastak. A könyvtári forgalomban sokat szereplő matematikai, rádiós, horgoló, szakács-, nyelv- és hasonló jellegű könyveket viszont általában senki sem szokta "olvasmányként" számontartani, és így ezek a KSH részére adott válaszokból is kimaradtak. Ezt támasztja alá az is, hogy a házi könyvtárak állományában is 15,3% az ismeretterjesztő könyvek aránya, tehát megközelítően annyi, mint a könyvtári forgalomban.

Vizsgálatunk a könyv- és könyvtárkultúra helyzetének, fejlődésének feltárásával az olvasási kultúra helyzetében való tájékozódást kívánja szolgáltatni. Az olvasási kultúra azonban nem kizárólagosan a könyveken keresztül mérhető, hiszen a könyvek mellett sokan olvasnak egyéb sajtótermékeket is, sőt nagyon sokan vannak, akik a könyvolvasásig még nem jutottak el, de rendszeresen olvasnak ujságokat és

képeslapokat. Így tehát az olvasási kultúra valóságos helyzetére csak akkor tudunk következtetni, ha a könyvek mellett a periodikák elterjedését is figyelembe vesszük. Ennek illusztrálására egyetlen adat is sokat mond. A Posta Központi Hirlap Iroda helyi kirendeltsége napi- és hetilapokból, folyóiratokból 1964-ben 2 089 500 példányt forgalmazott, amiből a város 1-1 lakosára 82,3 jut, ha pedig családokra is átszámítjuk, kiderül, hogy minden családra jut egy-egy példány az év minden napján.

...

Könczöl Imre: Házi könyvtárak Várpalotán. = Könyvtáros, 1966. 3. sz. 125-131. p. /Részlet./

Szné

Uj nemzeti könyvtár a várban

Hazánk nemzeti könyvtára nem úgy jött létre, mint a szerencsésebb országoké. A történelem vi-
hara szétrombolta Mátyás híres könyvtárát, a Corvi-
nát, amelyet az első kezdeményezésnek tekinthetünk.
Később pedig - Bécs lévén az uralkodók székvárosa -
magyar királyi könyvtár már nem alakult ki, így nem
követhettük azt az utat, amelyet más államok jártak,
az uralkodói könyvtárból fejlesztvén ki a nemzeti
könyvtárat. Nekünk a semmiből kellett a XIX. század
elején könyvtárunkat megalkotnunk. Széchényi Ferencé
az érdem, hogy a kezdeményező lépést nagy adományá-
val megtette. Példáját mások is követték, de a tár-
sadalom mégsem volt elég erős; az új könyvtár bizony
igen nagy nehézségekkel küzdött, sokszor még az ele-
mi létfeltételeknek is híján volt. Végigkíséri éle-
tét a helyhiány, a pénzhiány, a személyzethiány.

Mai helyére, a Magyar Nemzeti Múzeum épüle-
tébe, a könyvtár 1847-ben (!) költözött be, s szinte
csodálatos, hogy életének 112 évét e helyt le tudta
élni. Mindenki tudja, mit fejlődött az irodalom (szak-
irodalom) az utolsó száz évben. Nem kell magyaráz-

nunk, hogy könyvtárunk már évtizedekkel ezelőtt befulladt. Tervek időnként ugyan felmerültek az elhelyezés megoldására (így 1909-ben a koalíciós kormány foglalkozott egy új épület emelésével, később a Nemzeti Múzeum kitelepítéséről tárgyaltak), de azokból nem lett semmi. E légvárak s a közelmúlt tervezgetései után végre 1959 nyarán történt meg a nagyvonalu kormányzati döntés: az új Nemzeti Könyvtár számára a volt királyi vár nyugati szárnyát (l. az első ábrát) kell átépíteni.

Fekvés

A Várban való elhelyezés az első pillanatban nem volt problémamentes. Sokan attól féltek, kiesik a forgalomból, aminek következtében az olvasószolgálat nem tud igazi méretekben kibontakozni. De kiderült, hogy van egy kitűnő megoldás: az alsó bejárat. Míg az épület királyi palota volt, természetesen a Vár udvaráról nyílt főbejárata, éppugy mint a többi szárnyé. De ha ezt az épülettömböt átadjuk a közforgalomnak, célszerűbb lesz a főbejáratot áttenni a nyugati oldalra, le a Palota-térre. Semmi különösebb akadályja nincs annak, hogy itt, a villamos- és autóbusszmegállónál kapukkal áttörjék a támfalat, s az épület alatt szép oszlopos csarnokot ké-

pezzenek ki. Ebből az előcsamokból visz majd fel a lift és a lépcsőház valamennyi felső szintre. Az új Nemzeti Könyvtár homlokzata tehát az 1. ábrán látható nyugati oldal lesz. Érdemes megemlíteni, hogy a Palota-térről (ahulról) az épület 8 emeletes, az Oroszlános udvarról (a Várból származva) 3 emeletes lesz; ez azért van, mert ez a palotarész már nem a Várhegyre, hanem annak lejtőjére épült.

Ezzel a változtatással tökéletesen megfordult a megítélés. Az új Nemzeti Könyvtárat villamossal, autóbusszal könnyel el lehet érni. Rövidesen megépül az Erzsébet-híd is, akkor pedig épp a város szívébe kerül a könyvtár. (A bölcsészeti karról alig lesz messzebb, mint jelenlegi helyén.) A Budára való áthelyezés talán még kedvező is abból a szempontból, hogy arányosabban fognak megoszlani a nagykönyvtárak Budapesten. Jelenleg egymás közelében zsúfolódik az Egyetemi Könyvtár, az Országos Széchényi Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az Országos Műszaki Könyvtár, a Közgazdasági Egyetem Könyvtára, a Gorkij Könyvtár stb. A fejlődő Buda is megérdemeli annyit, hogy egyik nagykönyvtárunk odaát legyen.

Mindezek után említsük meg az épület gyönyörű fekvését, a rányiló és az ablakaiból elének táruló nagyszerű kilátást (karéjban a budai hegyek). Bátran

mondhatjuk, hogy ha az átépítés sikerül, a világ egyik legszebb nemzeti könyvtárát teremthetjük itt meg. Ezzel a döntéssel tehát a Nemzeti Könyvtár végre méltó otthonhoz jut. Az épületet mind mérete, mind helye, mind reprezentatív külseje alkalmassá teszi egyik legfontosabb kulturális intézményünk befogadására.

A raktárak

Nincs itt helyünk arra, hogy a készülő terv (vagy jelenleg inkább csak elképzelés) részleteire kitérjünk. Megelégszünk pár kérdés rövid felvázolásával.

Ilyen nagy könyvtár esetében a legnehezebb problémát mindig a raktár jelenti. Az OSZK állománya jelenleg közel 4 millió egység, pusztán a könyvek száma másfélmillió. De ez a szám folyton növekszik, ötven év alatt legalább a négyszeresére nő; vagyis 6 millió könyv s vagy 10 millió egyéb egység (folyóirat, térkép, zenemű, mikrofilm stb.) elhelyezéséről kell gondoskodnunk. Ezért az új Nemzeti Könyvtár raktárigénye igen nagy: 23 580 m². Hogyan lehet ezt az óriási területet biztosítani? (Nemszólva a raktáremeletek speciális 2,20-2,30 méteres egyöntetű magasságáról.)

Az épület belsejében két hatalmas belső udvar foglal helyet, ezeket és - az épület alsó felében - a közöttük levő épületrészt szándékozunk raktárrá átalakíttatni. Így észak-dél irányba terjedő téglalap alakú raktárt nyerünk az épület közepén.

A 18 emeletesre tervezett raktár alsó 9 emelete tehát északról délig egységes, összefüggő egészet képez, felső 9 emelete viszont csak a belső udvarok helyén kialakított kettős, toronyszerű építmény lesz. (Közöttük megmarad a jelenlegi diszlepcsőház.) Leendő raktárunkat szegélyszerűen veszik körül a különféle könyvtári helyiségek, így megközelítése igen egyszerű.

Az, hogy a raktár az épület magvába kerül, a vételelem szempontjából is előnyös. Egyébként az a terv, hogy az értékesebb, ritkább, védelemre fokozottan rászoruló anyag kerüljön a mélyebb szintekbe, a viszonylag kevésbé értékes anyag pedig a magasabb szintekre. Az alsó részt bunkerszerűen szeretnők kiképezni, vastag betonfallal és betontetővel körülvéve. Természetesen korszerű szállítóberendezések futnak végig a raktáron mind vízszintes, mind függőleges irányban, úgy, hogy az igényelt művek percek alatt a helyszínen lesznek.

Mint mondtuk, a raktár 50 évre épül. Addig, amíg a könyvtár saját anyagával tölti ki, egyik szárnyának különleges rendeltetése lesz. Ide kerül átmeneti elhelyezésre a Központi Tároló Raktár. Ez könyvtáraink elavult, illetve már igen ritkán használt anyagát fogja magába foglalni, hogy helyet tudjanak felszabadítani friss szerzeményeiknek.

Olvasószolgálat

A könyvtár mai elhelyezésének képtelenségét nemcsak az mutatja, hogy nem tudja elhelyezni könyveit, hanem az is, hogy nem tudja modern szolgáltatásait kiépíteni. A nemzeti könyvtárak igen nagy forgalmat bonyolítanak le a polgári társadalmakban is, még hatalmasabb tömegeket vonzanak azonban magukhoz a szocialista államokban. Igen fájdalmas, hogy az Országos Széchényi Könyvtár életében ez a fordulat a mai napig nem következhetett be. Bővebb fejtegetés helyett illusztrálja ezt egyetlen adat: az OSZK-ban a "nagyolvasóterem" mindössze 88 férőhelyet nyújt, ugyanakkor a nálunk kisebb Bulgária nemzeti könyvtárában 256 ülőhelyet találnak az olvasók!

Az átköltözés egyik fő célkitűzése, hogy megteremtse a könyvtárhoz méltó új nyilvános szol-

gálatot. Ennek lényege az, hogy a régi, egységes olvasóterem helyébe a modern könyvtári elveknek megfelelően az olvasótermek egész összefüggő hálózata lép. A könyvtárépületben a nagy közhasználatu olvasóterem és tudományszakok, illetve csoportok szerint külön nyelv- és irodalomtudományi, társadalomtudományi, történettudományi, valamint természettudományi olvasóterem létesítését tervezik. Mindezt az olvasószolgálati hálózatot lehetőleg egyszinten szeretnők elhelyezni. Ez teljes összhangban van a modern könyvtárépítéssel azzal a mind általánosabban érvényesülő irányzatával, hogy az olvasószolgálati helyiségek megépítésénél és elhelyezésénél nagy "olvasói tér" kialakítására kell törekedni. A külföldi példákban elének táruló nagy, összefüggő, egységesen szervezett forgalmi területek imponáló méreteikkel éppugy felkeltik csodálatunkat, mint praktikus beosztásukkal és esztétikai megoldásaikkal. Többnyire a könyvtárépület egy teljes emeletét foglalja el, de előfordul olyan megoldás is, hogy az egységes olvasói tér az épület egymás felett levő több szintjén van egybefüggően elhelyezve. A nyugat-berlini Gedenkbibliothek egy szinten elhelyezett olvasói tere 1550 m² területű; a moszkvai új egyetemi

könyvtár három egymásfeletti épületszinten összesen kb. 14 000 m² területet biztosít majd az olvasószolgálat céljára, amelyből a földszinti, de több emelet magasságu csarnok és katalógusterem kb. 1200 m² területű. Az egy szinten lévő nagy olvasói tereket a legújabb könyvtárépítkezés eknél sokszor csak könyvállványok vagy szekrények, esetleg üvegfalak osztják részekre.

Ilyen nagy egybefüggő olvasói tér kiképzésére azonban a Várépületben nincs lehetőség, de azazal a megoldással, hogy az általános és szakolvasótermet ugyanazon az épületszinten helyezük el, megfelelő csoportosításban, s hogy ezt az épületszintet teljes egészében az olvasószolgálat céljára rendezzük be, nagy mértékben meg tudjuk közelíteni ennek a korszerű könyvtárépítési elvnek a megvalósítását. A tervezett beosztásról az alábbi ábra ad képet.

Az olvasó érkezésekor (a liftből kiszállva vagy a lépcsőn felérve) három ajtót lát maga előtt: a nagyolvasóét, a könyvklubét és az ifjusági olvasóét. Közvetlenül balra van a kölcsönzés is. Ezek azok a helyiségek, amelyeket leggyakrabban és a legtöbben keresnek fel.

A 250 személyes nagyolvasóterem a tervek szerint az épület nyugati és északi szárnyán I alakban helyezkednék el. Jellemzője a szabadpolcos megoldás lenne. Mint a képen látható, a belső fal mellett fülkeszerűen kiképzett könyvállványok futnak végig (4 méteres tengelytávolság). A szabadpolcokon mintegy 40 000 kötet könyv lesz hozzáférhető, természetesen felállításuk ismeretáganként történik. (A keresők számára minden fülkében helyetfoglalna egy kis asztal is két széssel). Az olvasói asztalok az ablakok előtt húzódó szabad mezőnyben helyezkednek el; ide kétszemélyes asztalokat tervezünk.

Az ifjúsági olvasó hasonló megoldása. A könyvklub az újdonságok bemutatására szolgál. Friss beszerzéseit a könyvtár négy hétig nem küldi majd a nagyraktárba, hanem szakrendben felállítja e teremben. A körbefutó állványokon a műveket lapjukkal kifelé helyezik el. Izléses klubszerű berendezéssel kell majd itt az olvasók kényelmét biztosítani. Feltehető, hogy a könyvtár új szolgáltatását - ezt az igényes "böngészdét" - nagyszámú közönség fogja látogatni.

A katalógusok - mind a betűrendes, mind a szakkatalógus - az emelet középső csarnokában fog-

lálnak majd helyet. Így minden olvasóteremből egyformán meg lehet őket közelíteni.

A szakolvasótermek részletezésére nem térünk ki, csak annyit említünk meg, hogy itt egyszemélyes asztalokat s fokozottan gondos kiszolgálást tervezünk.

Különgyűjtemények

Az Országos Széchényi Könyvtárnak köztudomásúan igen értékes különgyűjteményei vannak: a Kézirattár (középkori kódexeivel, iróink eredeti kéziratával stb.), a Régi és Ritka Nyomtatványok Tára (ősnymtatványok, RMK), Zeneműtár, Térképtár, Hirlaptár stb. Ezek is megszabadulnak a jelenlegi fojtogató helyhiánytól.

A muzeális gyűjteményeknek egy reprezentatív teremsort szándékozik a könyvtár vezetősége berendezni. Külön áhmet kapnak a középkori kódexek és a Corvinák, majd az ősnymtatványok, az RMK kötetei, Széchényi Ferenc eredeti gyűjteménye, az Aponyi-könyvtár és Kossuth Lajos könyvtára, a modern kéziratok, a magyar bibliofilia stb. Minden terem kerül berendezéssel tárja anyagát a látogatók elé. E-gész külön emeletet kapnak a modern különgyűjtemé-

nyek (Hírlaptár, Térképtár stb.).

Ebben az összefüggésben kell megemlékezni a kiállítói helyiségekről. A nemzeti könyvtár egyik fontos feladata, hogy látogató közönségének szemléletes módon is képet adjon a könyv egész fejlődéstörténetéről, irodalmunk egyes szakaszainak jellemző tényeiről. A németek a lipcsei Deutsche Bücherei keretében külön könyvmuzeumot létesítettek, amelyek termeiben az írás kialakulásáról, a papír elterjedéséről, de ugyanakkor a papirusz-tekercsekről, a pergamenről, a középkori könyvmásolásról, stb. stb. képekben és tárgyakban lehet eligazítást kapni. Hasonló feladat az irodalom fejlődésének bemutatása a Halotti beszédtől napjainkig. Erre a célra a Vár hatalmas, széles folyosói nyújtanak lehetőséget. Terveink szerint a földszinti és az első emeleti folyosókon két állandó kiállítást állítunk fel, egyiket az írás- és könyvtörténet, a másikat a magyar irodalom bemutatásának szentelve. Mindkét szinten tárlók, faliszekrények, táblák utján támók fel az anyagot, amelyet fejlődési rendben helyezünk el.

Sebestyén Géza: Új nemzeti könyvtár a Várban. =
A könyvtáros, 1960. 2. sz. 85-88. p.

Szné

Épül a kaposvári megyei könyvtár

A könyvtárügy fejlesztéséről szóló, 1952. évben megjelent minisztertanácsi határozat nyomán egy év alatt megnyílt mind a tizenkilenc megyei könyvtár. Elhelyezésük csaknem mindenütt szükségmegoldás volt. Eredeti elhelyezésük mostohasága és gyors fejlődésük miatt alig néhány év elteltével még a helyenként végrehajtott bővítésekkel sem tudták kielégíteni az egyre növekvő igényeket. A megyei könyvtárak helyhiánya a legtöbb megyében oly nagymértékű lett, hogy az már működésüket is veszélyeztette. Épületeik korszerűsítése vagy újak létesítése tehát ma központi kérdése a magyar könyvtárügynek.

A Kaposvári Megyei Könyvtár elhelyezése ugyanacsak szükségmegoldás volt. Megnövekedett állománya és forgalma kb. 3-4 év óta leküzdhetetlen akadályként gátolja működését. Jellemző súlyos helyzetére, hogy használható állományából mintegy 15 000 kötetet padláson kénytelen tartani. A szabadpolcos kölcsönzés bevezetésére mégcsak nem is gondolhat, de zártpolcos rendszerrel is alig tudja kiszolgálni olvasóit. Olvasóterme mindössze 12 személyes, szinte mindennap el kell küldenie a látogatók egy részét.

A Somogy megyei Tanács Végrehajtó Bizott-

sága felismerte a helyzet tarthatatlanságát, és 1959. szeptember 18-án új könyvtár építését határozta el. Ez az épület a második ötéves terv kiemelet létesítményei sorába került.

A könyvtár tervezési programja a helyi igények alapján az Országos Könyvtárügyi Tanács Könyvtárépítési Szakbizottságának, a Művelődésügyi Minisztériumnak, valamint a könyvtár vezetőjének közreműködésével alakult ki. A programtervezet figyelembe vette a város lakosságának 50 év alatt várható növekedését, és azt a tényt, hogy a város lakosságának már most is több mint 16%-a könyvtári olvasó. Számolni kellett azzal is, hogy Kaposvárnak nincs sem egyetemi, sem más tudományos és szakkönyvtára. A megyei könyvtárnak tehát a lakosság sokirányú könyvtári igényeinek kielégítésére kell felkészülnie.

A léendő könyvtár a modern központi városi könyvtár szerepét tölti be, tehát a szépirodalom mellett a jelentős szakirodalmi gyűjteményei is lesznek (műszaki, mezőgazdasági, helyismereti stb.) A kölcsönzésen kívül ellátja a lényegesebb tájékoztatási, helybenolvasási, önképzési feladatokat, támogatja a népművelőket, a sajtót, a pedagógusokat. Fontos tájékoztató szerepet is vállal, tehát ennek megfelelő szolgálatot kell kiépítenie. Mint központi

városi könyvtárnak, módszertani utmutatást és példát kell szolgáltatnia a terület többi könyvtárának; lényeges tehát, hogy a felnőtt részlege mellett gyermek és ifjúsági részlege is legyen.

Mint központi Könyvtár, különböző rendezvények színtere, a népművelési tevékenység segítője, könyvtárosok oktatásának, továbbképzésének is helye, ezért a szorosan vett könyvtári helyiségeken kívül nagyméretű előadótermet (200 személyes) is tervezett, amely kiállítások céljára is alkalmas.

Mint megyei könyvtár a helyi feladatokon kívül a hálózati központ és a könyvtárközi kölcsönzési központ szerepét is betölti, emellett ellátja a megyeszékhely központi járásának járási könyvtári feladatait.

A tervezés során figyelembe kellett venni azt is, hogy a városban máris jól működő és a tervek szerint tovább épülő városi fiókhálózat van, ezért az új épületet 5-6000 olvasó könyvtári igényeinek kielégítésére kellett megtervezni. A mutatószámokat a nemzetközi normák és a helyi körülmények mérlegelésével határozta meg a programtervezet.

a) Szabadpolcon 50 000 kötetet kell elhelyezni (36 000 kötetet a felnőtteknek, 8000 kötetet az

ifjuságnak és 6000 kötetet a gyermekeknek).

b) belső raktárban pedig 110 000 kötetet,
amelyből 20 000 kötet a letéti állomány.

A könyvtár befogadóképessége, tehát 160 000
kötet. A programtervezet 1981 m² hasznos terület
építésére tett javaslatot.

Az épület terveit Kiss István építész (Köz-
épülettervező Intézet) készítette, és ennek alapján
kezdte meg 1961. augusztus 1-én a Somogy megyei Épi-
tőipari vállalat a könyvtár építését.

• • •

Kellner Béla - Sallai István - dr. Tombor Tibor:
Épül a Kaposvári Megyei Könyvtár. = A könyvtáros,
1962. 2. sz. 73-76. p. /Részlet./

Szné

Mi történt a könyvtárak építése és tervezése terén1963-ban?

...

A közművelődési könyvtárhálózat épületeinek felújítása, új épületek tervezése, kivitelezése mér-földes lépésekkel halad előre.

Két megyei könyvtár építkezését emeljük ki elsősorban. A Kaposvári Megyei Könyvtár elkészült, berendezésén dolgoznak, megnyitása ez év tavaszán várható. A Tatabányai Megyei Könyvtár épülete is tető alá került, a szakipari, épületgépészeti munkák elvégzése lesz az 1964-es év feladata. Mindkét épület terveit közölte a könyvtárak 1962-es évkönyve. Készen állnak a Salgótarjáni Megyei Könyvtár és a Zalaegerszegi Megyei Könyvtár tervei; az utóbbi funkcionálisan jobban sikerült. A salgótarjáni könyvtár az állomás előtt kiépítendő városközpontban a művelődési ház szárnyépületeként értékes építészeti együttes alárendelt tagja, a szükségesnél jóval kisebb alapterülettel.

Példás gyorsasággal tervezték meg a Szombathelyi Megyei Könyvtár tanulmánytervét. A könyvtár egy tizemeletes lakóházzal hangsúlyos építészeti keretben, a városközpont és az új Művelődési és Sportpalota szomszédságában fog felépülni.

Az elmúlt évben a Miskolci Megyei Könyvtár tervezésének az előkészítése folyt; a legnagyobb lesz új megyei könyvtáraink között. Keskeny traktusu magas terem három szintre osztásával nehéz feladatot oldottak meg a Székesfehérvári Megyei Könyvtár tervezői.

Új épületrészbe költözött a Pest Megyei Könyvtár, átalakították, illetve átrendezték a Szolnoki és a Debreceni Megyei Könyvtárat.

Számos járási és városi könyvtárat alakítottak át vagy telepítettek céljaira átépített épületbe. A Kalocsai Járási Könyvtár a volt zsinagóga gyors átalakítása révén jutott korszerű, rövid idő alatt idegenforgalmi nevezetességgé vált otthonhoz.

Megemlítjük a Sátoraljaujhelyi, Edelényi, Szentesi, Dunavecsei, Dabasi, Váci, Celldömölki, Körmendi, Kőszegi, Mosonmagyaróvári, Gyulai Járási Könyvtárak átépítését illetve átrendezését. Elkezdték az új Fonyódi Járási Könyvtár építését.

Folyamatban van a várpalotai Városi Könyvtár tervezése a helyreállított Vár egyik szárnyában, az Esztergomi Városi Könyvtár és a Marcali Járási Könyvtár tervezése.

A Fővárosban a Szabó Ervin Könyvtár megnyi-

totta Csepel-Csillagtelepi fiókját és három új gyermekkönyvtárát. Átrendeztek 12 fiókkönyvtárat. Készen vannak a József Attila lakótelep új könyvtárának terveit.

A felsorolás nem teljes, számos helyen terveztek és építettek új zenei részleget, gyermekkönyvtárat, és megyénként több önálló községi könyvtárat.

(SzL): Mi történt a könyvtárak építése és tervezése terén 1963-ban? = Könyvtári Figyelő, 1964. 1-2.sz.

3-4. p.

Szné

XV/4

Kiállítás az Akadémiai Könyvtár új épületének homlokzati
terveiből

Szeptember 26-tól október 8-ig az Akadémia előcsarnokában nyilvános kiállításon mutatták be az Akadémiai Könyvtár új épületének homlokzati tervével kapcsolatos terv-vázlatokat. A bemutató célja az volt, hogy a közönséget megismertessék a fővárosnak ezzel az új és fontos épületével, amely ha elkészül, jelentősen befolyásolni fogja a Dunapart és a Roosevelttér panorámáját. Ugyanakkor lehetővé akarták tenni azt is, hogy a kiállításon szereplő három terv-vázlattal kapcsolatban a közönségnek lehetősége nyíljon a véleménynyilvánításra. A kiállítást Ligeti Lajos akadémikus, az MTA alelnöke nyitotta meg.

A régi Lloyd palota telkén 4500 m² területen felépülő hatemeletes, modern székház terveit Czebe István (KÖZTI) készítette. A 30 méter magas épület terjedelme 90 ezer légrétegméter. A három, egyenként 50 személyes könyv- és folyóirat-olvasóteremben, valamint a kutatószobákban és a különgyűjteményi olvasótermekben több mint 200 férőhely, ezenkívül mikrofilmolvasó, magnetofonfelvételre és gépelésre alkalmas, modern technikai felszereléssel ellátott munkafülke áll majd a szakreferenci és más

10

korszerű szolgáltatásban részesülő olvasók rendelkezésére. Tudományos és szakmai előadások céljára 200 személyes előadóterem szerepel a tervekben.

Az épületben 11 könyvraktári szinten két és félmillió könyvtári egység helyezhető el.

Az Akadémiai Könyvtár új épületének feladatáról, működésének és tervezésének problémáiról már beszámoltunk a folyóiratban. (1966. 5. sz. 322. l.) Mellékletünkön most bemutatjuk az épület Roosevelt térre néző homlokzati tervének három változatát.

A három változat került az Akadémia Elnökségének f. évi október 25-i ülése elé, ahol Ligeti Lajos alelnök, az Elnökségi Könyvtári Bizottság elnöke a Bizottság állásfoglalása alapján előterjesztést tett. Az Elnökség a Fővárosi Tanács, továbbá a KÖZTI és a Könyvtár képviselőinek jelenlétében, a szakemberek és a közönség előzetes véleményét is figyelembe véve, 31/1966. sz. határozatával az "A" változat mellett foglalt állást. Egyben elismerését és köszönetét fejezte ki a KÖZTI vezetőségének, a tervező mérnöknek és munkatársainak a tervek kidolgozása terén végzett munkájukért.

November végén a Fővárosi Tanács illetékes bizottsága foglalkozik a kiválasztott terv-változattal, ^(ezt követi) a részlettervek ~~száma~~ kidolgozása, ~~1966. évi~~
~~tervezési munkájukért.~~

Kiállítás az Akadémiai Könyvtár új épületének homlokzati terveiből. = Magyar Tudomány, 1966. 11. sz. 716.p.

Szné